

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJALNA ANALIZA OBDAVČEVANJA
POKOJNIN**

Ljubljana, september 2004

BRIGITA RAKAR

IZJAVA

Študentka Brigita Rakar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Tineta Stanovnika in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. OPREDELITEV POKOJNINSKEGA SISTEMA	2
1.1 NAMEN POKOJNINSKEGA SISTEMA	2
1.2 STRUKTURA POKOJNINSKEGA SISTEMA	3
1.2.1 Stebri pokojninskega zavarovanja	3
1.2.1.1 Prvi steber	4
1.2.1.2 Drugi steber	4
1.2.1.3 Tretji steber	5
1.2.1.4 Primerjava pokojninskih stebrov	5
1.2.2 Pokojninski sklad	5
1.2.3 Pokojninski načrt	6
2. OBDAVČEVANJE POKOJNINSKIH SISTEMOV	7
2.1 DAVČNA POLITIKA	7
2.1.1 Namen obdavčevanja	7
2.1.2 Razlogi za ugodno davčno obravnavo	7
2.2 MESTA OBDAVČITVE V POKOJNINSKEM SISTEMU	8
2.2.1 Obdavčevanje prispevkov	8
2.2.2 Obdavčevanje donosov naloženih sredstev	9
2.2.3 Obdavčevanje pokojnin	10
2.4 REŽIMI OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV	10
3. MEDNARODNA PRIMERJAVA OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV	12
4. ANALIZA OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV V IZBRANIH DRŽAVAH	14
4.1 POKOJNINSKI SISTEM V VELIKI BRITANJI	15
4.1.1 Ureditev pokojninskega sistema	15
4.1.1.1 Prvi steber	15
4.1.1.2 Drugi steber	16
4.1.1.3 Tretji steber	17
4.1.2 Obdavčevanje pokojninskih načrtov	17
4.1.2.1 Obdavčevanje javnega pokojninskega zavarovanja	17
4.1.2.3 Obdavčevanje osebnih pokojninskih načrtov	18
4.2 POKOJNINSKI SISTEM V NEMČIJI	20
4.2.1 Ureditev pokojninskega sistema	20
4.2.2 Obdavčevanje	21
4.2.2.1 Obdavčevanje javnega pokojninskega zavarovanja	21
4.2.2.2 Obdavčevanje poklicnega pokojninskega zavarovanja	21
4.2.2.3 Obdavčevanje individualnega privatnega pokojninskega zavarovanja	25
4.3 POKOJNINSKI SISTEM V ZDA	26
4.3.1 Ureditev pokojninskega sistema	26
4.3.2 Obdavčevanje	27
4.3.2.1 Obdavčevanje javnih pokojninskih načrtov	27
4.3.2.2 Obdavčevanje poklicnih pokojninskih načrtov	28
4.3.2.3 Obdavčevanje osebnih pokojninskih načrtov	29
4.4 POKOJNINSKI SISTEM NA ŠVEDSKEM	31
4.4.1 Ureditev pokojninskega sistema	31
4.4.1.1 Prvi steber	31
4.4.1.2 Drugi steber	32
4.4.1.3 Tretji steber	33
4.4.2 Obdavčevanje	33
4.4.2.1 Obdavčevanje državnega pokojninskega zavarovanja	33
4.4.2.2 Obdavčevanje poklicnih pokojninskih načrtov	34
4.4.2.3 Obdavčevanje privatnih pokojninskih načrtov	35
4.5 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI	36
4.5.1 Ureditev pokojninskega sistema	36
4.5.2 Davčna ureditev	37
4.5.2.1 Davčni vidik obveznega pokojninskega zavarovanja	37
4.5.2.2 Davčni vidik dodatnega pokojninskega zavarovanja	38
4.5.2.3 Davčni vidik individualnega prostovoljnega zavarovanja (3. steber)	40

SKLEP	41
LITERATURA	44
VIRI	46

UVOD

Pokojninsko zavarovanje je zbiranje sredstev z namenom, da se v prihodnosti iz njih pridobijo pokojnine. Pokojninski sistem se nanaša na tri subjekte: državljane, ki si želijo zagotoviti ustrezno pokojnino za stara leta, delodajalce, ki prispevajo k pokojninskemu varčevanju svojih zaposlenih, ob tem pa skušajo pridobiti stroškovne ugodnosti za podjetje in na koncu na državo, ki skuša oblikovati socialno pravične in stroškovno učinkovite pokojnine, ki ne bi preveč obremenjevale državnega proračuna.

V zadnjih letih na razvoj pokojninskih sistemov razvitih držav močno vpliva staranje prebivalstva, ki temeljito spreminja okvire obstoječih pokojninskih sistemov. Omenjene demografske spremembe v svetu so zahtevale, da se je dolgo uveljavljen javni pokojninski sistem, osnovan na sprotnem prispevnem kritju, imenovan Pay-As-You-Go (PAYG), preoblikoval v razmeram primernejši naložbeni pokojninski sistem, ki temelji na privatnem varčevanju. Za izvedbo nove pokojninske reforme se je ob številnih državah odločila tudi Slovenija.

Pri oblikovanju pokojninske reforme je eden od ključnih dejavnikov za uspeh pravilno izbran davčni sistem. Davčna obravnava vpliva na obseg in vrste pokojninskega varčevanja, na pravne in investicijske strukture naložbenega sistema pokojninskih skladov ter na prihodnje pokojnine, do katerih so upravičeni člani pokojninskih načrtov. Zelo pomembno vlogo pri razvoju naložbenih pokojninskih sistemov imajo davčne spodbude, ki ugodno vplivajo na razvoj pokojninskih sistemov. Izbira davčnega sistema je odvisna od individualnih značilnosti države in pokojninskega sistema. V svetu je v sistemih pokojninskega varčevanja najbolj razširjena uporaba davčnega režima EET¹, v katerih so prispevki in donosi neobdavčeni, obdavčene pa so pokojnine.

V diplomski nalogi so predstavljene davčne značilnosti v pokojninskih sistemih ZDA, Velike Britanije, Nemčije, Švedske in Slovenije. Dobro razviti privatni pokojninski načrti so značilnost ameriškega pokojninskega sistema. Med njimi je po zaslugi davčnih olajšav zelo priljubljen pokojninski načrt 401(k). Velika Britanija je uspešno izpeljala pokojninsko reformo, kar se odraža v precejšnjem obsegu privatnega varčevanja. Nemčija se nahaja na pol poti. Pokojninska reforma je bila izvedena, vendar doseženi rezultati niso spodbudni. Kljub številnim davčnim ugodnostim, ki so bile uvedene z reformo, privatni pokojninski načrti niso zaživel. Švedska se od ostalih držav nekoliko razlikuje tako v pokojninskem sistemu kot po davčnem režimu, saj ima uzakonjen režim ETT. Z reformo so uspeli zagotoviti finančno stabilen in pravičen sistem. Kljub obdavčitvi donosov skladov so z davčnimi olajšavami uspeli obdržati visok nivo privatnega varčevanja. Slovenija je uspešno izpeljala pokojninsko

¹ Exempt, exempt, taxed – neobdavčeni prispevki, neobdavčeni dohodki naloženih sredstev pokojninskih skladov, obdavčene pokojnine

reformo. Tako kot večina držav je vpeljala režim EET. Davčne olajšave so pripomogle, da se je slovenski pokojninski sistem v zelo kratkem času izjemno razvil.

Na primerih izbranih držav želim v diplomski nalogi prikazati podrobnejšo analizo obdavčevanja pokojninskih sistemov na treh točkah. Prva točka je način vplačevanja prispevkov in davčna obravnava na strani delodajalca in zaposlenega. Prispevki so v večini držav neobdavčeni, vendar le do omejenih zneskov, zato je za analizo pomembno, kakšne omejitve postavljajo posamezne države. Drugo točko možne obdavčitve predstavljajo pokojninski skladi ter vsi donosi, ki povečujejo vrednost skladov. Pokojninska izplačila predstavljajo tretje področje, kjer je mogoče analizirati obseg in način obdavčevanja.

V prvem poglavju bom orisala najpomembnejše značilnosti in strukturo pokojninskega sistema. Za tem bom predstavila teoretična izhodišča davčne ureditve pokojninskih sistemov. V tretjem poglavju bom prikazala, katere davčne režime uporabljajo države v svetu. Na primeru petih izbranih držav bom podrobneje analizirala obdavčevanje pokojninskih sistemov v teh državah s pregledom po posameznih točkah obdavčitve v različnih pokojninskih načrtih. Ob tem bom večji poudarek namenila drugemu pokojninskemu stebru, ki ima za vse države vedno večji pomen in je s strani obdavčitve tudi najbolj zanimiv. Na koncu bom skušala na kratko strniti nekaj glavnih ugotovitev in vprašanj, ki se ob tem porajajo.

1. OPREDELITEV POKOJNINSKEGA SISTEMA

1.1 NAMEN POKOJNINSKEGA SISTEMA

Pokojninsko zavarovanje je definirano kot oblika zavarovanja, s katerim si zavarovanec zagotavlja pokojnino na podlagi prejšnjih vplačil v posebne pokojninske sklade. Namen pokojninskega sistema večine razvitih držav ni le zagotovitev univerzalnega minimalnega življenjskega standarda v starosti, temveč je njegov namen upokojencem zagotoviti podoben življenjski standard, kot so ga uživali v aktivni dobi življenja.

Javni pokojninski sistemi so za večino ljudi najpomembnejši vir dohodka v času upokojitve, ti pa v prihodnosti ne bodo mogli zagotavljati zadostne pokojnine. Potrebno je zagotoviti dodatne vire sredstev, ki jih posamezniki lahko pridobijo preko vključitve v poklicne in privatne pokojninske načrte. Države po vsem svetu zagotavljajo različne davčne spodbude, s katerimi želijo spodbuditi posameznike, da povečajo pokojninsko varčevanje ter tako sami prevzamejo več odgovornosti za svojo pokojnino.

Pokojninski sistemi med državami se med seboj precej razlikujejo, vendar so pristopi in osnovne značilnosti precej podobne. Za pravilno razumevanje pokojninskih sistemov in za

nadaljnjo analizo obdavčevanja pokojninskih sistemov je najprej potrebno predstaviti osnovne pojme.

1.2 STRUKTURA POKOJNINSKEGA SISTEMA

V osnovi je pokojninski sistem sestavljen iz dveh elementov. Na eni strani so prispevki, ki se plačujejo iz osebnega dohodka (plače), na drugi strani pa so prejemki, ki jih posameznik prejema, ko se upokoji. Kombinacije in izpeljave teh dveh osnovnih elementov oblikujejo različne pokojninske sisteme. Posamezni pokojninski sistemi se razlikujejo v načinu, kako prispevki preko nalaganja v sklade uresničijo prihodnje pokojnine, v različnih omejitvah za pridobitev pravic do pokojnine, po obliki financiranja načrtov in njihovih izvajalcih (Banks, Emmerson, 2000, str. 15).

1.2.1 Stebri pokojninskega zavarovanja

Pokojninski sistem je v osnovi sestavljen iz treh stebrov, ki jih predstavljajo (Stanovnik, 2002, str. 166-167):

1. javni pokojninski sistem (*statutory social security schemes*)
2. poklicne pokojninske sheme (*occupational schemes*)
3. pokojninsko zavarovanje na podlagi individualnega varčevanja za starost (*individual schemes*)

1.2.1.1 Prvi steber

Prvi pokojninski steber predstavlja javni pokojninski sistem, ki zagotavlja izplačilo pokojnin iz obveznega zavarovanja. V večini držav je sestavljen iz zakonsko predpisanih načrtov in so ponavadi obvezni za vse zaposlene. Pokojninski načrt je financiran po sistemu Pay-as-you-go (PAYG). To je sistem sprotnega prispevnega kritja, kjer se prispevki zavarovancev sproti in neposredno namenjajo za izplačilo pokojnin; javni pokojninski sistemi nimajo nekih omebe vrednih naložbenih skladov. Osnovni koncept javnih pokojninskih sistemov je implicitna pogodba: sedanja aktivna generacija plačuje pokojnine sedanji upokojeni generaciji (Stanovnik, 2002, str. 165). Pokojnine iz tega sistema so zagotovljene s strani države, pokojninski načrt pa izvaja javna institucija (The elimination of tax obstacles..., 2001, str. 5). Pokojnine se običajno usklajujejo z indeksom rasti cen ali indeksom rasti plač. Višina pokojnine je omejena tako navzgor kot navzdol.

1.2.1.2 Drugi steber

Drugi steber predstavljajo poklicni pokojninski načrti, ki so vezani na članstvo v prvem stebru. Pri tem gre za dodatno pokojninsko zavarovanje, ki se deli na obvezno in prostovoljno², slednje pa še na kolektivno in individualno³. Višina prispevkov je odvisna od plače zaposlenih. Prispevke plačujejo tako delodajalci na račun zaposlenih kot zaposleni sami. Prispevki se vplačujejo v pokojninske institucije, ki vložena sredstva investirajo v pokojninske sklade⁴. Sredstva, s katerimi razpolagajo pokojninske institucije, so namenjena izplačevanju pokojnin, ki izhajajo iz pokojninske sheme (Commission of the European communities, 2001, str. 5). Delodajalci v pokojninski sklad vplačujejo na temelju dveh različnih vrst pokojninskih načrtov: po pokojninskih načrtih z določeno višino pokojnine in po pokojninskih načrtih z določeno višino prispevkov. Dodatno pokojninsko zavarovanje je zanimivo predvsem zato, ker z davčnimi olajšavami spodbuja varčevanje, in sicer tako delodajalce kot tudi zaposlene. Za podjetja so poklicni pokojninski načrti zanimivi zato, ker so s tem bolj konkurenčna in ker v podjetju lažje obdržijo najboljše zaposlene, mnoga podjetja pa svojim zaposlenim resnično želijo zagotoviti udobno življenje v obdobju po upokojitvi (Essential Pensions, 2004).

1.2.1.3 Tretji steber

Tretji steber predstavljajo individualna dodatna pokojninska zavarovanja, kjer se posameznik glede na lastno finančno zmožnost in želje odloči za dodatno varčevanje, ki ga ponujajo zavarovalnice (npr. življenjsko zavarovanje), pokojninski kapitalski skladi in druge finančne institucije. Udeležba ni vezana na zaposlitev oziroma opravljanje določene dejavnosti. Prispevke posameznikov izvajalec pokojninskega načrta investira in praviloma bogati, iz zbranih sredstev pa se ob upokojitvi izplačuje pokojnina.

² (1) Obvezno dodatno zavarovanje je zbiranje prispevkov delodajalcev z namenom, da se iz zbranih sredstev poleg pravic iz obveznega zavarovanja zagotavljajo pravice do poklicne pokojnine oziroma drugih pravic zavarovancem. Vanj so vključeni zavarovanci, pri katerih je opravljanje dela omejeno z določeno starostjo ali pa opravljajo dela, kjer je organizem zaradi težkega dela zelo izpostavljen. (2) Prostovoljno dodatno zavarovanje je zbiranje sredstev na osebnih računih zavarovancev, ki so vključeni v to obliko zavarovanja, z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge določene pravice (Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, 2001, str. 5)

³ V Sloveniji ločimo: (1) individualni pokojninski načrt, v katerega se samostojno vključi vsak posameznik (zavarovanec ali uživalec pravic iz obveznega pokojninskega zavarovanja) ter (2) kolektivni pokojninski načrt, v katerega se vključujejo posamezniki preko svojega delodajalca, ki v celoti ali delno financira pokojninski načrt (Kalčič, 2002, str. 14).

⁴ Govorimo o naložbenem sistemu financiranja. Bistvo sistema je v tem, da se prispevki nalagajo na zavarovancev račun, kjer se obrestujejo po dogovorjeni obrestni meri ali glede na donos, ki ga upravljavec sklada doseže z naložbami. Pokojnina se izračuna glede na zbrano vsoto ter glede na ostale kriterije (starost, spol).

1.2.1.4. Primerjava pokojninskih stebrov

Meja med javnim prvim stebrom in privatnim drugi stebrom ni zelo jasna. Pri oblikovanju pokojninskega sistema se zato postavlja vprašanje, kolikšen naj bo obseg javnega financiranja in koliko zasebnega. Način financiranja vpliva na fiskalni položaj države, ima pa tudi pomembne makroekonomske posledice. Financiranje preko javnega sistema PAYG povzroča velike obremenitve za državni proračun, še posebno v času, ko demografski učinki staranja prebivalstva negativno vplivajo na celotno strukturo financiranja, poleg tega pa so precej odvisni od gospodarske rasti. Sheme drugega stebra so deležne podrobne državne regulative, poleg tega je v razvoj drugega stebra država finančno posredno vpletena. Z dodeljevanjem davčnih olajšav za tovrstne pokojninske prispevke se zmanjša osnova za dohodnino in s tem se zmanjšajo tudi davčni prihodki. Država nadalje zagotavlja garancije ipd., kar predstavlja potencialno finančno obveznost za državni proračun (Stanovnik, 2002, str. 167). Zato je pomen naložbenega sistema financiranja vedno večji, saj bo finančno razbremenil državni proračun. Prednost naložbenega financiranja je posebej očitna na dolgi rok, saj je povprečna stopnja donosa naložbenih skladov precejšnja, pri takšnem financiranju pokojninskih skladov pa je manjša tudi politična odvisnost. Navkljub prednostim naložbenega sistema obstaja tudi negativna stran, ki jo predstavljajo predvsem transakcijski stroški ter tveganje, ki ga vsebujejo naložbe skladov (Banks, Emmerson, 2000, str. 17).

1.2.2 Pokojninski sklad

Pokojninski skladi (*pension funds*) so definirani kot finančni posredniki, katerih osnovna dejavnost je nalaganje sredstev v času delovne dobe, z namenom zagotavljanja sredstev za izplačilo pokojnin v obdobju upokojitve. Nefinančne institucije na podlagi pokojninskega načrta ustanovijo pokojninski sklad. Pokojninski skladi zbirajo, upravljajo ter izplačujejo pokojninska sredstva članom pokojninskega načrta. Sklad se polni s prispevki ter donosi, ki jih pridobi z naložbami. Pokojnine izplačuje tako, da iz sklada vzame del denarja, ostala sredstva pa nalaga v različne naložbe. Pokojninski sklad je lahko poln, delno poln ali prepoln. Sklad je poln, kadar sredstva sklada zadoščajo za celotno kritje bodočih obveznosti. Obstajajo pa tudi prazni skladi, to pa so skladi socialnih zavarovanj, ki delujejo po principu PAYG (Bešter, 1996, str. 37-40).

Vrednost sklada se spreminja skladno z donosi, zasluženimi iz naložb sklada. Pokojninski skladi sredstva vlagajo v različne naložbe ter tako bogatijo skupno vrednost. Pri tem obstajajo različne kvantitativne omejitve, ki določajo obseg in vrste naložb. Omejitve se nanašajo na naložbe v vrednostne papirje (število različnih izdajateljev, število različnih vrednostnih papirjev, delež naložb v domače oziroma v tuje vrednostne papirje), bančne depozite, naložbe v nepremičnine in ostale vrste premoženja.

Pokojninski skladi so najbolj razviti v tistih državah, kjer je dobro razvit finančni trg. V svetu obstajajo javni in privatni pokojninski skladi, kar je odvisno od tega, kdo je ustanovitelj pokojninskega načrta.

1.2.3 Pokojninski načrt

Pokojninski načrt je pravno zavezujoča pogodba z eksplicitno določenimi pogoji in postopki, ki določa dinamiko vplačevanja premij, vrsto in obseg pravic, do katerih je upravičen zavarovanec, ter dinamiko izplačevanja pokojnin. Ta pogodba je lahko del širše zaposlitvene pogodbe. Točke, ki jih vsebuje pokojninski načrt, so podprte z zakonom ali statutom, to pa je predpogoj za posebno davčno obravnavo. Takšen način varčevanja oz. takšen pokojninski program je ustvarjen z namenom zagotavljanja dohodka svojim članom in upravičencem iz pokojninskega načrta (Taxonomy for pension entities and pension glossary, 2003).

Pogoji, ki jih določa pokojninski načrt so:

- izvajalec prostovoljnega pokojninskega zavarovanja
- pogoji za vključitev v prostovoljno dodatno zavarovanje
- vsebina pravic in obveznosti zavarovanca oz. upravičenca in izvajalca
- pogoji za prenehanje zavarovanja

Sredstva za pokojnino, ki jo posameznik pridobi ob izpolnjenih pogojih, se lahko zbirajo na dva načina. Prvi način zbiranja sredstev temelji na **vnaprej določeni višini pokojnine** (*Defined Benefit*). Na podlagi izračuna se določi višino prispevkov, s katerimi se krije ta pokojninski načrt. Višina pokojnine, ki jo zagotavlja pokojninski načrt, je določena ali kot odstotek od končne plače oziroma kot odstotek od povprečne plače zadnjih nekaj let pred upokojitvijo ali kot enotno določena pravica za vsako leto članstva v načrtu. (Bešter, 1996, str. 34). Drugi način predstavljajo **vnaprej definirani prispevki** (*Defined Contribution*). Prispevki se v pokojninski sklad periodično plačujejo kot fiksni znesek. Končna višina pokojnine je znana šele ob upokojitvi in je odvisna od vsote zbranih sredstev, ki se nalagajo na osebnem računu zavarovanca ter se povečujejo za višino prejetih obresti ali kapitalskih dobičkov, ki jih sklad doseže iz naložb. Pokojnine se na koncu izplačajo v obliki enkratnega izplačila ali v obliki mesečnih izplačil (Banks, Emmerson, 2000, str. 19).

Pri pokojninskih načrtih z vnaprej določenimi pravicami so pravice natančno definirane, medtem ko so prispevki precej nejasni. Tveganje, ki ga vsebujejo takšni pokojninski načrti in se kaže v obliki inflacije ali povečanja plač, v tem primeru nosi delodajalec. Ravno obratno je pri pokojninskih načrtih z vnaprej določenimi prispevki, kjer so prispevki znani, pravice pa precej nejasne. V tem primeru je zaposleni tisti, ki prevzema večji delež tveganja, saj so inflacija in naložbeni donosi negotovi, s tem pa je negotova tudi končna višina pokojnine. Prednost takšnih pokojninskih načrtov se pokaže predvsem pri bolj mobilnih delavcih, saj se sredstva zbirajo na posameznikovem računu. Poleg tega se načrti z določenimi prispevki

samodejno prilagajajo morebitnim demografskim spremembam, medtem ko so pri načrtih z določenimi pravicami potrebne določene prilagoditve načrta (Banks, Emmerson, 2000, str. 19).

2. OBDAVČEVANJE POKOJNINSKIH SISTEMOV

2.1 DAVČNA POLITIKA

2.1.1 Namen obdavčevanja

Pokojninski sistem se financira z davčnimi prihodki, ki jih predstavljajo prispevki in davki. Država naj bi z davčnim sistemom zagotovila urejeno, pravično in učinkovito zbiranje davčnih prihodkov (Stanovnik, 2002, str. 26).

Davčna politika, ki se nanaša na pokojninsko zavarovanje, postaja pomemben del makroekonomskih načrtov vsake države. Izbrana davčna politika ima precejšen vpliv na vrsto in obseg pokojninskega varčevanja. Večje varčevanje ugodno vpliva na gospodarsko rast, hkrati pa znižuje tveganje nezadostnega kritja pokojninskih sredstev, ki izvira iz neugodnih demografskih struktur v državah.

Pri obdavčevanju pokojninskih prihodkov in izdatkov naj bi država skušala zbirati davke na takšen način, s katerim bi bilo zagotovljeno enako davčno breme pri različnih oblikah obdavčitve, zagotovljena naj bi bila nevtralnost med sedanjo in bodočo potrošnjo, mednarodna nevtralnost pri obdavčevanju ter enaka davčna obravnava med anuitetnimi in enkratnimi izplačili (Börsch, Lührmann, 2000, str. 4-6). Z namenom, da se država, kolikor je to mogoče, približa zastavljenim ekonomskim in socialnim ciljem, uporablja različne mehanizme, kot so davčne stopnje, davčne olajšave v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo in znižanja davka.

2.1.2 Razlogi za ugodno davčno obravnavo

Skoraj vse države zagovarjajo državne intervencije, s katerimi spodbujajo privatno varčevanje. Glavni argumenti, ki govorijo v prid davčnim spodbudam, so sledeči (Börsch-Supan, 2004, str. 3):

1. Z ugodnim davčnim sistemom se posameznike spodbuja k varčevanju za poznejše obdobje, saj posamezniki ne znajo dobro predvidevati svojih potreb v obdobju upokojitve in zato ne varčujejo optimalno.

2. Sistem socialnega varstva zagotavlja posameznikom osnovna življenjska sredstva, kar mnogi posamezniki izkoriščajo, s tem pa izgubijo motivacijo, da bi sami varčevali. Davčne spodbude imajo velik pomen pri spodbujanju privatnega varčevanja, s tem pa se lahko pomembno znižajo nekatere vrste državnih izdatkov.
3. Iz finančne perspektive je pokojninsko varčevanje za posameznika lahko zelo privlačno, saj mu nudi možnost, da poveča vrednost svojih sredstev preko naložb v pokojninskem skladu.
4. Povečan obseg varčevanja ima na ravni države velik pomen, saj se s tem povečuje domače varčevanje, kar ima pozitiven vpliv na gospodarsko rast.

2.2 MESTA OBDAVČITVE V POKOJNINSKEM SISTEMU

Proces varčevanja v pokojninskem načrtu sestavljajo tri različne transakcije, vsaka od teh treh pa predstavlja možen vir za obdavčitev (Dilnot, 1992, str. 63):

- prispevki v pokojninski načrt (delodajalca ali zaposlenega)
- donosi naloženih sredstev
- izplačila pokojnin iz akumuliranega sklada

2.2.1 Obdavčevanje prispevkov

Prispevke v pokojninski sklad lahko vplačuje delodajalec, zaposleni ali oba. Vse vrste prispevkov v pokojninski sklad naj bi bile deležne enake davčne obravnave. V nasprotnem primeru delodajalci, zaposleni in pokojninski skladi svoje delovanje usmerijo tako, da prispevke investirajo na davčno najbolj učinkovit način (Dilnot, 1992, str. 71). Večina držav upošteva davčne olajšave v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo tako pri prispevkih delodajalcev kot tudi pri prispevkih zaposlenih. Prispevki so zaradi predpisanih omejitev neobdavčeni le do določenega zneska. Višina prispevkov, za katerega lahko delodajalec in zaposleni uveljavljata davčne olajšave, se sešteva. Skupni vplačani znesek prispevkov je pogosto presežen, zato so države uvedle pravila za uveljavljanje davčnih olajšav. V večini držav je v veljavi pravilo, da se prispevki delodajalca v korist zavarovanca v celoti šteje v davčno olajšavo, medtem ko je znesek prispevkov, ki ga plača zaposleni nad določeno mejo, obdavčen z dohodnino.

Pri obdavčevanju prispevkov zaposlenih se pojavi nekaj praktičnih problemov. Davčna obveznost je navadno obračunana od plače zaposlenih, ki ponavadi vključuje tudi prispevke. Takšni prispevki so obravnavani kot boniteta zaposlenih in so obdavčeni kot dohodek zaposlenih. V primerih, ko so prispevki zaposlenih jasno določeni in vezani na posameznega zaposlenega, to ne povzroča nobenih težav. Problem se pojavi, kadar delodajalec plačuje prispevke za vse zaposlene skupaj, saj je potem zelo težko določiti, kolikšen znesek prispevkov ter posledično višina odmerjenega davka pripada posameznemu zaposlenemu. Prvi način za rešitev problema je, da se od delodajalcev zahteva, da prispevke plačuje za

posameznega zaposlenega, kar pa je zelo težko doseči. Druga alternativa je obdavčitev zaposlenih, ki pripadajo pokojninskemu načrtu z vnaprej določenimi pokojninami. Pri tem se davek določi glede na prihodnjo obljubljeni vrednost pokojnine, vendar pa bi bilo ovrednotenje prihodnjih pokojnin vsaj tako težko kot razporeditev vseh prispevkov na posameznike (Dilnot, 1992, str. 71).

2.2.2 Obdavčevanje donosov naloženih sredstev

Institucije, ki upravljajo s pokojninskimi prispevki, te prispevke naložijo tako, da bi z naložbo pridobili dodatni dohodek in tako povečali vrednost sredstev. Z naložbenim sistemom financiranja imajo pokojninski skladi možnost zagotavljanja višjih donosov, vendar pa so na drugi strani izpostavljeni večjemu tveganju⁵.

Sredstva pokojninskih skladov so navadno neobdavčena, obdavčeni pa so donosi teh sredstev v pokojninskih skladih. Donosi, pridobljeni z naložbami v vrednostne papirje, so lahko v obliki dividend, obresti in kapitalskih dobičkov. V skladu s poslovanjem in politiko dividend podjetja izplačujejo dividende, ki niso pogodbeno določene. Na podlagi dela zadržanih dobičkov pa pokojninski sklad – investitor upa tudi na povečanje cene delnice, torej upa, da bo realiziral kapitalski dobiček. Pokojninski sklad je kot pravna oseba dolžan plačati davek na dobiček za vse donose naloženih sredstev (Fact Book 2003, 2003).

Obdavčevanje donosov pokojninskih skladov je v praksi zelo redko uporabljen instrument, v prid katerega lahko navedemo dva glavna argumenta. Prvi razlog za neobdavčitev donosov je v tem, da se s tem stimulira pokojninsko varčevanje, saj je tako v primerjavi z ostalimi oblikami varčevanja bolj ugodno. Drugi razlog je v tem, da je obdavčitev donosov naloženih sredstev v okviru pokojninskega sistema v praksi težko izvedljiva, zato je v večini držav obdavčitev donosov naložb odložena na obdobje črpanja sredstev pokojninskega sklada. Ob tem največji problem obdavčevanja donosov predstavlja inflacija. Če prihodki pokojninskega sklada niso revalorizirani s stopnjo inflacije, je v primerih, ko je inflacija visoka, realna stopnja donosa sklada po davku celo negativna. Vendar je potrebno poudariti, da je prilagajanje inflaciji zelo težavno (Dilnot, 1992, str. 72).

⁵ V zadnjem času so zaradi svetovne gospodarske nestabilnosti na finančnih trgih prisotna večja nihanja, kar se kaže tudi v padcu pričakovanih stopenj donosov pokojninskih skladov.

2.2.3 Obdavčevanje pokojnin

Obdavčevanje pokojnin je najbolj razširjen način davčne ureditve v večini držav OECD, saj je takšen način obdavčevanja najbolj preprosto izpeljati. Pokojnine so obdavčene z dohodnino.

Večina držav obdavčuje pokojnine ne glede na to, ali so plačila periodična ali so izplačana v enkratnem znesku (*lump sum*). Mnoge države izplačila v enkratnem znesku obravnavajo bolj ugodno (Velika Britanija, Avstralija, Irska) ali pa so celo neobdavčena, medtem ko druge držav sploh ne dopuščajo izplačil v enkratnem znesku (*The elimination of tax obstacles...*, 2001, str. 6).

2.4 REŽIMI OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV

Ob treh osnovnih točkah, pri katerih je možno obdavčevanje, obstajajo štiri osrednje kombinacije davčnega sistema. Nekatere kombinacije so bolj pogoste kot druge, ne glede na to pa ima vsaka država svoje značilnosti, zato so tudi izpeljave davčnega sistema kljub podobnim osnovam precej različne.

Tabela 1: Možni načini obdavčitve davčnih režimov

Mesto obdavčitve/ davčni režim	<i>Prispevki</i>	<i>Donosi</i>	<i>Pokojnine</i>	
EET	Neobdavčeni	Neobdavčeni	Obdavčene	<i>Neposredni davek na potrošnjo (Classical expenditure tax)</i>
TEE	Obdavčeni	Neobdavčeni	Neobdavčene	<i>Vnaprej plačani neposredni davek na potrošnjo (pre-paid expenditure tax)</i>
TTE	Obdavčeni	Obdavčeni	Neobdavčene	<i>Davek na dohodek (Comprehensive income tax)</i>
ETT	Neobdavčeni	Obdavčeni	Obdavčene	<i>Odložen davek na dohodek (Deferred income tax)</i>

Vir: Willmore, 2000, str. 6.

Ekonomska teorija pri obdavčevanju pogosto loči dva tipa davčnih sistemov: **davek na dohodek** (*Comprehensive income tax*) in **neposredni davek na potrošnjo** (*Expenditure tax*). Davek na dohodek obdavčuje vse vire dohodka. Dohodki iz različnih virov se seštejejo in nato enotno obdavčijo ne glede na vir pridobivanja ter način porabe – porabljeni so lahko za potrošnjo ali varčevanje. Na drugi strani neposredni davek na potrošnjo obdavčuje le izdatke za potrošnjo. Od davka učinkovito oprosti vse donose varčevanja, dokler ne preidejo v fazo potrošnje (Booth, Cooper, 2002, str. 78). Prvi davek je nevtralen med potrošnjo v sedanjosti in varčevanjem, kajti dohodek obdavčuje ne glede na način uporabe. Drugi pa je nevtralen med sedanjjo in prihodnjo potrošnjo (Franco, 1996, str. 6).

Za poenostavitev razumevanja razlik v davčnih režimih posameznih režimov lahko vzamemo primer (Tabela 2), pri katerem imamo proporcionalno davčno stopnjo v višini 25%, stopnjo donosa na investirana sredstva v višini 10% ter prispevke v višini 100 enot pet let pred upokojitvijo.

Tabela 2: Možni režimi obdavčevanja pokojninskih sistemov

Čas obdavčitve	<i>EET</i> <i>odložena</i>	<i>TEE</i> <i>takojšnja</i>	<i>TTE</i> <i>takojšnja</i>	<i>ETT</i> <i>odložena</i>
Prispevki	100	100	100	100
Davek (25%)	-	25	25	-
Sklad	100	75	75	100
Neto donos sklada	61.05	45.79	32.67	43.56
Sklad ob upokojitvi	161.05	120.79	107.67	143.56
Davek na pokojnino	40.26	-	-	35.89
Neto pokojnina	120.79	120.79	107.67	107.67
Neto sedanja vrednost davka	25	33.14	25	33.14

Vir: Whitehouse, 1999, str. 4.

Prvi in drugi stolpec v Tabeli 2 prikazujeta režima EET in TEE, ki sta oba skladna s »filozofijo« neposrednega davka na potrošnjo. Pri obeh režimih je stopnja donosa po obdavčitvi enaka stopnji donosa investiranih sredstev pred obdavčitvijo. Oba sta med sabo nevtralna, ko gledamo potrošnjo v sedanjosti in potrošnjo v času upokojitve. Če davčni sistem ni ne progresiven niti regresiven, potem je za posameznika končni rezultat pri obeh režimih enak⁶. Tudi za državo je neto sedanja vrednost davčnih dohodkov enaka, razlika je le v času obdavčitve, saj se pri EET davki odložijo na čas upokojitve, pri režimu TEE pa so davki pobrani takoj na začetku. Posamezniki, ki varčujejo zato, da bodo lahko trošili v prihodnosti, plačajo enak davek kot tisti, ki trošijo v sedanjosti. To pa pomeni, da sta režima primerljiva pri obravnavanju različnih posameznikov.

Vendar pa sistema EET in TEE nimata povsem enakega končnega učinka, saj je le-ta odvisen tudi od tega, na kateri točki se zgodi oprostitev davka. Če posameznik plača drugačno mejno davčno stopnjo⁷ v času aktivne dobe kot v dobi, ko je upokojen, potem stopnji donosa pred in po obdavčitvi nista izenačeni.

Druga dva režima, TTE in ETT, vključujeta obdavčevanje na dveh točkah. Režim TTE se ujema z davkom na dohodek, medtem ko ETT ustreza odloženemu davku na dohodek, saj so prispevki neobdavčeni, obdavčeni pa so donosi in pokojnine. V modelu je prikazano, da je končni učinek tudi pri teh dveh sistemih enak. Stopnja donosa investiranih sredstev je po obdavčitvi nižja od stopnje donosa pred obdavčitvijo (prej je bila stopnja donosa 10%, sedaj

⁶ Posameznik lahko v režimu TEE znesek v višini 100 enot potroši sedaj ter pri tem plača davek v višini 25 enot in dejansko potroši 75 enot. Lahko pa to vsoto prihrani in čez pet let potroši $120.79 = 75 \cdot (1.1)^5$.

⁷ Mejna davčna stopnja: Δ celotni plačani davki / Δ davčna osnova = $\Delta T / \Delta X$

pa je 7,5%: $107,67 = 75 \times (1,075)^5$). Ta dva sistema sta za varčevanje za starost nespodbudna, kajti potrošnja v sedanosti je boljša kot potrošnja v prihodnosti. Če pa posameznik pričakuje, da bo v času upokojitve obdavčen po nižji davčni stopnji, potem ima ETT prednost pred TTE (Whitehouse, 1999, str. 3-5).

3. MEDNARODNA PRIMERJAVA OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV

Pokojninski sistemi v svetu se soočajo s številnimi ekonomskimi, demografskimi in socialnimi problemi. Z namenom reševanja teh težav so bile države prisiljene izpeljati pokojninske reforme. To je dolgotrajen proces, v katerem se sistem v več fazah postopno spreminja in se prilagaja trenutnim spremembam na trgu. Vsaka država je pri tem ubrala svojo pot, vendar pa so vse stremele k skupnemu cilju. To je oblikovati stabilen pokojninski sistem, ki bo starejšim dolgoročno zagotavljal zadostne pokojnine. Področja, na katera so reforme najbolj temeljito posegle, so: povišanje starosti ob upokojitvi, zniževanje nadomestitvene stopnje ali povišanje števila let dela za doseg enake pokojnine, zniževanje obsega javnega financiranja in povečevanje privatnega pokojninskega varčevanja.

Pomemben element spodbude pri pokojninskem varčevanju so davčne spodbude, ki jih prikazujemo v Tabeli 3. Prvi stolpec v Tabeli 3 se nanaša na obdavčevanje pokojninskih prispevkov, ki jih prispevajo podjetja na račun svojih zaposlenih ali zaposleni sami. V večini držav so prispevki oblikovani iz dohodkov pred obdavčitvijo ali pa so deležni davčnih ugodnosti, obseg le-teh pa je v večini držav omejen na zakonsko določeno vrednost, kar je prikazano v četrtem stolpcu. Drugi stolpec prikazuje obdavčevanje donosov naloženih sredstev sklada. V zadnjih letih so ob povečanju dodatnega pokojninskega zavarovanja sredstva pokojninskih skladov močno porasla, zato so nekatere države začele obdavčevati donose skladov. Deloma ali v celoti pokojninske sklade in njihove donose obdavčujejo Avstralija, Danska, Italija, Švedska in Nova Zelandija. V tretjem stolpcu je prikazano, da vse navedene države z izjemo Nove Zelandije obdavčujejo tudi pokojnine. Mnoge države pri črpanju pravic iz pokojninskih načrtov dovoljujejo zamenjavo pokojninskih rent v neobdavčene enkratne dvige pokojnin, kar pomeni, da so pokojnine le deloma obdavčene.

Obdavčevanje znotraj posameznih držav je dobro urejeno, problem pa nastane v primeru, če zaposleni aktivno delovno dobo preživi v eni državi, v drugi pa se upokoji. Zaradi različnih davčnih pravil lahko s tem pride do dvojne obdavčitve ali na drugi strani do neobdavčitve pokojnin. Probleme skušajo reševati z mednarodnimi dogovori (OECD Model Tax Convention, priporočila EU), ki se dotikajo nediskriminatorne davčne obravnave pokojninskih sistemov, bilateralnih dogovorov in priporočil o sprejetju davčnih režimov (The elimination of tax obstacles..., 2001, str. 18).

Tabela 3: Davčni režimi privatnih pokojninskih sistemov v l. 2003

<i>Obdavčevanje privatnih pokojninskih sistemov</i>				
Država	Prispevki^b	Pokojninski sklad	Pokojnine^c	Omejitve pri prispevkih, do katere se uveljavlja davčna olajšava (DO)
	(1)	(2)	(3)	(4)
Avstralija ^c	T	pT	T/PE	DO do 9.405 AUD za mlajše od 35 let, 26.125 AUD med 35 in 49 let, 64.700 AUD nad 50 let.
Avstrija ^c	T (PE)	E	T/PE	DO z omejitvijo (n.p.)
Belgija ^c	E (TC)	E	T/PE	Odvisno od vrste pok. načrta
Češka	T (S)	E	T/PE	n.p.
Danska	E	pT (15%)	T	DO do DKr 34.000 (4.833 USD)
Finska	E	E	T	DO z omejitvijo (n.p.)
Francija	E	E	T/PE	DO n.p.
Irska	E	E	T/PE	DO z omejitvijo (n.p.)
Islandija	E	E	T	DO 2% plače
Italija	E	pT (12,5%)	T/PE	DO 2% plače, \$ 306
Japonska	E	E	T/PE	DO z omejitvijo (n.p.)
Kanada	E	E	T	DO do 18% plače, 13.500 CAD (9.439 USD)
Luksemburg ^c	E	E	T	DO z omejitvijo (n.p.)
Madžarska ^{c, d}	T	E	E	DO do 25% plače
Nemčija	E	E	T/PE	Prispevki v javni pok. sist. do 1.752€ (2.178 USD), pokl. pok. načrti do 4% plače, kar je 525€ v l. 2002, 2.160 € (2.700 USD) do 1.2008
Nizozemska	E	E	T	DO (n.p.)
Norveška	E	E	T	DO z omejitvijo (n.p.)
Nova Zelandija ^c	T	T (33%)	E	brez olajšav
Portugalska ^c	E (TC)	E	T	n.p.
Španija	E	E	T	DO z omejitvijo (n.p.)
Švedska	E	pT (15%)	T	DO med SEK 8.700 in SEK18.100 (2.300 USD)
Švica	E	E	T	n.p.
Velika Britanija	E	E	T	DO do 15% plače, najvišji znesek plače £87.500 (144.445 USD)
ZDA	E	E	T	Privatni načrti do 3.000 USD, 401(k) do 25% plače
Slovenija	E	E	T	DO do 5,844% bruto plače oz. največ 484.828 SIT letno

Opombe: E - neobdavčeno, T - obdavčeno z dohodnino, TC - znižanje davka, PE - delno neobdavčeno, S - državna subvencija, pT - delno obdavčeno, DO – davčna olajšava, n.p. - ni podatka

a) privatne pokojnine se nanašajo na prostovoljne ali obvezne naložbeno financirane pokojninske sisteme, ki so privatno upravljani

b) v večini držav so prispevki neobdavčeni le do določene meje (glej stolpec 4)

c) prispevki delodajalcev so drugače davčno obravnavani kot prispevki zaposlenih

d) obvezni prispevki so obdavčeni, prostovoljni prispevki so deležni davčne olajšave v obliki znižanja davka

e) Obdavčevanje pokojnin se v splošnem nanaša na anuitetna plačila pokojnin. Mnogo držav dopušča tudi enkratne dvige pokojnin, ki so v nekaterih primerih deloma neobdavčeni, saj se s tem zagotavlja enaka davčna obravnava kot velja za anuitete.

Vir: Prirejeno po: Antolin et al, 2004; Comparative tables..., 2001; Kalčič, 2002, str.16.

Na uspešnost izpeljane reforme vpliva tudi davčna politika. Ta se odraža v višini dodeljenih davčnih olajšav za prispevke, v obdavčitvi donosov naloženih sredstev ter v stopnji s katero so z dohodnino obdavčene pokojnine. Nekatere države so se odločile za davčno ugodnejše politike, druge so sistem zastavile precej bolj ostro. Primerjava pokojninskih zavarovanj nam pokaže, da večina držav izvaja davčno politiko, ki je blizu čistemu EET režimu.

4. ANALIZA OBDAVČEVANJA POKOJNINSKIH SISTEMOV V IZBRANIH DRŽAVAH

Primerjava obdavčevanja pokojninskih sistemov v različnih državah nam pokaže, da so temeljni principi obdavčevanja na treh točkah precej podobni. Z natančnejšo analizo in razčlenitvijo davčne ureditve izbranih držav pa bi ugotovili, da med državami obstajajo precejšnje razlike v načinu in mestih obdavčevanja pokojninskih sistemov, v višini davčne obremenitve in v dodeljenih davčnih ugodnosti.

Javno pokojninsko zavarovanje se v večini držav financira s prispevki. Davčna obravnava prvega stebra je med državami precej podobna, zato je bolj zanimiva in raznolika davčna ureditev drugega stebra, kateremu je v analizi namenjen največji poudarek. Dodatno pokojninsko varčevanje postaja glavni vir financiranja pokojnin, zato je toliko bolj zanimivo, katere fiskalne mehanizme uporabljajo države za uravnavanje obsega in vrst varčevanja ter v kolikšni meri jih uporabljajo. Prostovoljno individualno dodatno zavarovanje (tretji steber) ima pogosto drugačen davčni status od ostalih vrst pokojninskega zavarovanja. Zaradi manjšega obsega in pomena v pokojninskem sistemu večine držav se ga bom le bežno dotaknila.

V primerjalno analizo je vključenih pet držav: Velika Britanija, Nemčija, Švedska, ZDA in Slovenija. Z izborom držav sem želela prikazati več različnih davčnih režimov. Švedska uporablja davčni režim, ki se zelo redko uporablja. Velika Britanija, Nemčija in ZDA so za analizo zanimive zato, ker so to države z dolgo tradicijo pokojninskega zavarovanja, to pa se odraža v različnih vrstah pokojninskih načrtov in načinih davčne ureditve. Na koncu je predstavljen še davčni vidik slovenskega pokojninskega zavarovanja. Tako kot drugod po svetu tudi v Sloveniji dodatno pokojninsko zavarovanje postaja zelo pomemben del varčevanja za starost. V analizi bom skušala predstaviti najpomembnejše značilnosti našega pokojninskega sistema.

4.1 POKOJNINSKI SISTEM V VELIKI BRITANJI

4.1.1 Ureditev pokojninskega sistema

Velika Britanija je z reformo pokojninskega sistema oblikovala tristebni sistem, v katerem ima javno financiranje pokojnin vedno manjši obseg, v velikem razmahu pa so privatne pokojninske sheme, pri čemer imajo pomembno vlogo davčne spodbude. Pokojninski sistem je razdeljen na tri pokojninske stebre (Blundell, Emmerson, 2003, str. 5-6):

1. osnovno državno pokojninsko zavarovanje (*BSP – Basic State Pension*) in pokojnina na osnovi preverjanja socialnega stanja (*Minimum income guarantee, housing benefit, council tax benefit*⁸)
2. dodatno državno pokojninsko zavarovanje (*SERPS - State earnings-related pension scheme*) oz. druga državna pokojnina (*S2P- State second pension*) in poklicno pokojninsko zavarovanje
3. dodatna privatna pokojninska zavarovanja (*ISA - Individual savings account, AVC – Additional voluntary contributions, življenjska zavarovanja*)

4.1.1.1 Prvi steber

Prvi steber je sestavljen iz osnovne državne pokojnine (*BSP*), ki se financira po načelu sprotnega prispevnega kritja in temelji na enotni prispevni stopnji za vse upravičence. Osnovno državno zavarovanje je obvezno za vse zaposlene in samozaposlene, katerih tedenski zaslužek lahko uvrstimo med spodnjo in zgornjo mejo plač. Do osnovne državne pokojnine je upravičen vsak, ki doseže predpisano starost in vplačuje prispevke v Nacionalni zavarovalni sklad (*NI*)⁹. V letu 2002 je znašala 75,50 GBP na teden za samskega upokojenca. Do polne državne pokojnine je upravičen v primeru, če je plačeval prispevke v NI vsaj 90% svoje delovne dobe. Nadomestitvena stopnja za državno pokojnino v letu 2003 je znašala 38% (*BSP = 18%, S2P = 20%*). Pokojnina, ki izhaja iz javnega pokojninskega sistema, je v celoti usklajena z rastjo cen (Banks, Emmerson, 2000, str. 32).

Mnogo ljudi starejših od 60 let, prejema obliko državne pomoči, ki ne temelji na prispevkih, temveč na osnovi preverjanja socialnega stanja (*Minimum income guarantee*). Osnovna državna pokojnina je skupaj s tem dohodkom skoraj za eno petino višja od same osnovne državne pomoči in je v letu 2002 znašala 98,15 GBP na teden za samskega upokojenca.

⁸ Minimum income guarantee – minimalna denarna pomoč; housing benefit, council tax benefit - pomoč pri plačilu stanarine.

⁹ NIC (*National insurance contribution*) so prispevki zaposlenih in delodajalcev, ki se izračunajo na osnovi določene formule. Zaposleni plačujejo prispevke od zasluzka med spodnjo (LEL) in zgornjo (UEL) mejo zasluzka, delodajalci pa prispevke plačujejo od zasluzka nad spodnjo mejo (Emmerson, Johnson, 2001, str. 300).

4.1.1.2 Drugi steber

Drugi steber pokojninskega zavarovanja je sestavljen iz dveh delov:

- dodatno državno pokojninsko zavarovanje (*SERPS*)
- poklicno pokojninsko zavarovanje

Prvi del drugega stebra predstavlja dodatno državno pokojninsko zavarovanje, financirano po načelu sprotne kritja. Zanj je značilno, da so prispevki vezani na plačo. Dodatno državno pokojninsko zavarovanje je obvezno za vse zaposlene, ki niso vključeni v poklicni pokojninski načrt ali nimajo individualnega pokojninskega načrta, ni pa obvezno za samozaposlene. Zaposleni lahko iz *SERPS* pričakuje dodatno pokojnino v višini 20% povprečne plače med zgornjo in spodnjo mejo zaslužka. *SERPS* je sedaj nadomeščen z Drugo državno pokojnino (*S2P*), ki je trenutno vezana na plačo. Slednja naj bi v prihodnosti postala enotno določena pokojnina, posledica tega pa bo postopno zniževanje vrednosti državnih pokojnin (www.essentialpensions.co.uk/penguide/shome.asp). Iz tega pokojninskega načrta je mogoče izstopiti¹⁰ (*contracting out*) in prestopiti k poklicnemu pokojninskemu načrtu ali individualnemu pokojninskemu načrtu, če posameznik najde primerno privatno možnost varčevanja¹¹, ki je vsaj tako ugodna kot *S2P* oziroma *SERPS* (Emmerson, Johnson, 2001, str. 303).

Drugi del drugega stebra predstavlja privatno pokojninsko zavarovanje, ki vključuje poklicno pokojninsko zavarovanje in »stakeholder pensions«. V okviru privatnih pokojninskih načrtov delujejo načrti z vnaprej določenimi pravicami, v vedno večjem obsegu pa so načrti z vnaprej določenimi prispevki.

Vključitev v poklicne pokojninske načrte je prostovoljna, vanje pa se lahko vključijo le stalno zaposlene osebe. Pokojnino iz poklicnih pokojninskih načrtov sedaj prejema približno 60% upokojencev, pokojnina pa znaša v povprečju 133% državne pokojnine. Poklicne pokojnine so v primerjavi z državno pokojnino precej visoke, vendar so le delno indeksirane, in sicer največ 5% letno.

Leta 2001 so za podjetja, ki zaposlujejo vsaj 5 ljudi in nimajo zagotovljenega primerne poklicnega pokojninskega varčevanja, uvedli privatni pokojninski načrt, imenovan »stakeholder pensions«. Ta pokojninski načrt lahko ustanovi delodajalec ali finančna institucija. Takšno varčevanje je namenjeno zaposlenim s plačo med 9.500 GBP in 21.500 GBP. V načrt se lahko vključijo tudi z izključitvijo iz *S2P*. Predstavlja zelo fleksibilno obliko varčevanja, saj ima zavarovanec možnost pristopiti ali izstopiti iz načrta brez kakršnihkoli omejitev. Zahtevana letna provizija upravljavca lahko znaša največ 1% sredstev na

¹⁰ Z izstopitvijo zavarovanec izgubi pravico do dodatne državne pokojnine, vendar on sam in njegov delodajalec še vedno vplačujeta prispevke v NI, le da so ti prispevki manjši.

¹¹ Zaradi možnosti izstopitve iz *S2P* je sedaj precejšen del drugega stebra že privatiziran.

individualnih računih zavarovancev, kar predstavlja prednost v primerjavi z ostalimi načrti, kjer so provizije višje (med 1,4% in 2,2% vrednosti sredstev v skladu na leto).

4.1.1.3 Tretji steber

V tretji steber spadajo osebni pokojninski načrti, ki jih oblikujejo finančne institucije. Osebni pokojninski načrti temeljijo na vnaprej določenih prispevkih, kar pomeni, da višine pokojnin niso definirane. Takšna pokojnina vsebuje višje tveganje, saj so donosi naložb odvisni od finančne situacije na trgu. V tretji steber lahko uvrstimo nekaj časa zelo priljubljen pokojninski načrt imenovan individualni varčevalni račun (*ISA*).

4.1.2 Obdavčevanje pokojninskih načrtov

V Veliki Britaniji so na splošno predmet obdavčevanja v pokojninskem sistemu le pokojnine, medtem ko prispevki in donosi investiranih sredstev niso obdavčeni (**EET**). Obseg državnih pokojnin se zmanjšuje, povečuje se obseg privatnega pokojninskega varčevanja, kar skuša vlada dodatno stimulirati z ugodno obdavčitvijo.

4.1.2.1 Obdavčevanje javnega pokojninskega zavarovanja

Prispevki v Nacionalni zavarovalni sklad (NIC) so pogoj za pridobitev osnovne državne pokojnine, druge državne pokojnine (S2P) in ostalih oblik državne pomoči. Prispevke plačujejo tako delodajalci kot zaposleni. Prispevki zaposlenih, kjer posameznik ni iztopil iz načrta, znašajo 10% plače, če je njihova povprečna plača med 89 GBP in 585 GBP na teden v letu 2003. Prispevki delodajalca znašajo 11,8% plače, ki jih plača za vse zaposlene, ki zaslužijo najmanj 89 GBP na teden, pri čemer zgornje omejitve ni (Blake, 2003, str. 1). Državna pokojnina je obdavčena z dohodnino. Izjema je le v primerih, ko posameznik ne preseže zakonsko določenega cenzusa (*personal allowance*), v okviru katerega pokojnina ni obdavčena, ker je dohodek prenizek (Essential Pensions, 2004).

V primeru, ko posameznik izstopi iz SERPS oziroma S2P v poklicni ali privatni individualni pokojninski načrt, mu država kot spodbudo za vključitev v privatne načrte zniža prispevno stopnjo v NI. V tem primeru delodajalec prejme popust na prispevke v poklicne načrte v obliki znižanja prispevne stopnje v NI (*contracting out rebate*) v višini 3,5 odstotne točke, zaposleni pa znižanje prispevkov v višini 1,6 odstotnih točk. Tako delodajalec plača prispevke v višini 8,3% ($11,8\% - 3,5\% = 8,3\%$), zaposleni pa prispevke v višini 8,4% ($10\% - 1,6\% = 8,4\%$).

4.1.2.2 Obdavčevanje poklicnih pokojninskih načrtov

V poklicnih pokojninskih načrtih delodajalec v korist zaposlenega plačuje pokojninske prispevke, v sklad pa lahko plačuje tudi sam zaposleni. Prispevki delodajalca in zaposlenega se seštevajo. Tako neobdavčen znesek prispevkov lahko znaša največ 15% letne plače zaposlenega. Zgornja meja, od katere se obračunajo prispevki, za katere se lahko še uveljavlja davčna olajšava, predstavlja plača v višini 91.800 GBP na leto (Comparative tables on private pension systems, 2001).

Pokojnine so obdavčene z dohodnino. Dvig pokojnine v enkratnem znesku je možen le za 25% sredstev pokojninskega sklada in je neobdavčen. Preostali del se izplača v obliki pokojninskih anuitet, ki so obdavčene z dohodnino. V primeru, da posameznik predčasno zapusti poklicni pokojninski načrt (prej kot v dveh letih po vključitvi), je upravičen do enkratnega zneska, ki je enak do tedaj zbranim prispevkom, vendar je tedaj ta znesek obdavčen po 20% davčni stopnji. Če je vključitev v načrtu daljša od dveh let, plačanih prispevkov ni mogoče izplačati vse do upokojitve oziroma do smrti (Private Pensions, 2001, str. 153-154).

Tabela 4: Obdavčevanje angleških poklicnih pokojninskih načrtov

	<i>Poklicni pokojninski načrt</i>
Prispevki	
Prispevki zaposlenega	E
Prispevki delodajalca	E
Donosi sklada	
Dohodki naloženih sredstev	delno obdavčeni (obdavčene dividende)
Kapitalski dobički	E
Pokojnine	
Pokojninska renta	T
Enkratno izplačilo	E
Pokojnine družinskih članov	T
Predčasno prenehanje zavarovanja	delno obdavčeno (20% davek)
Prenos v drugo pokojninsko zavarovanje	E
Davčni režim	EET

Opombe: E – neobdavčeno, T – obdavčeno

Vir: Patel, 2004, str. 33.

4.1.2.3 Obdavčevanje osebnih pokojninskih načrtov

Pri osebnih pokojninskih načrtih je posameznik, ki plačuje prispevke, deležen davčne olajšave, ki je odvisna od starosti posameznika v posameznem davčnem letu: zavarovanci stari do 36 let lahko vplačajo največ 17,5% plače, starejši od 61 let pa kar 40% plače. Olajšava velja za vse prispevke do zneska 3.600 GBP, ne glede na višino plače (Blake, 2003, str. 6).

Privatni pokojninski načrti so obdavčeni po principu neposrednega davka na potrošnjo EET, kar pomeni, da so prispevki in donosi neobdavčeni, obdavčene pa so pokojnine. Pokojnine so obdavčene po enaki stopnji kot ostali dohodek. Izjema je neobdavčen dvig v enkratnem znesku, ki je tako kot pri poklicnih pokojninskih načrtih lahko največ v višini 25% sredstev sklada z vnaprej določenimi prispevki (Booth, Cooper, 2002, str. 80).

- Obdavčevanje Individualnih varčevalnih računov (ISA)

Z reformo leta 1999 je bil v Veliki Britaniji predstavljen nov način varčevanja za starost v obliki individualnih varčevalnih računov (*ISA-Individual Savings Account*). Prednost takšnega varčevanja je predvsem v tem, da je bolj fleksibilno, saj denar ni potrebno držati v skladu do upokojitve in ga tudi ni potrebno izplačati v obliki anuitet. Takšna oblika varčevanja je še posebej privlačna za tiste posameznike, ki še niso vključeni v noben zasebni pokojninski načrt (Emmerson, Tanner, 2000, str. 66).

Posameznik lahko v ISA plača prispevke do največ 5.000 GBP na leto, vendar se prispevki ne štejejo v davčno olajšavo. Donosi investiranih sredstev ter končni prejemki so neobdavčeni, kar pomeni da gre za vpeljavo režima TEE¹². Posamezniki, ki varčujejo v ISA, so upravičeni do 10% znižanja davka na dividende v prvih petih letih varčevanja (velja le za britanske vrednostne papirje). Država je zagotovila, da bodo donosi ostali neobdavčeni vsaj 10 let (do l. 2009), medtem ko je znižanje davka na dividende obstajalo le še do aprila l. 2004 (Emmerson, Tanner, 2000, str. 68).

Tabela 5: Primerjav obdavčevanja Privatnih pokojnin načrtov in ISA

	<i>ISA</i>	<i>Poklicne pokojnine – prispevki zaposlenih</i>	<i>Poklicne pokojnine – Prispevki delodajalcev</i>
Prispevki	plačani iz neto plače	neobdavčeno ¹³	neobdavčeno
Donosi (dividende)	neobdavčeni <i>dodatno 10% znižanje davka na dividende*</i>	neobdavčeno	neobdavčeno
Donosi (kapitalski dobički)	neobdavčeno	neobdavčeno	neobdavčeno
Pokojnine	neobdavčeno	obdavčeno razen 25% neobdavčenega enkratnega zneska	obdavčeno razen 25% neobdavčenega enkratnega zneska

Opombe: * ukinjeno aprila 2004

Vir: Povzeto po: Emmerson, Tanner, 2000, str. 67.

¹² Učinek režima TEE je ekvivalenten režimu EET, če davčni sistem ni ne regresiven niti progresiven, kar je na primeru prikazano v Tabeli 2 na str. 9).

¹³ Znesek prispevkov, ki se še šteje v davčno olajšavo, je omejen do zneska, ki je odvisen starosti in letne omejitve zneska. Npr. letni dovoljeni neobdavčeni znesek v primeru »stakeholder pension« znaša 3.600 GBP (Emmerson, Tanner, 2000, str. 66).

Privatna pokojninska zavarovanja ponujajo privlačne možnosti varčevanja za starost, kar pa je predvsem posledica ugodnih davčnih spodbud. Vendar na drugi strani te spodbude predstavljajo velike stroške za državo (npr. enkratni dvig je neobdavčen kar državi povzroči izpad davčnih prihodkov v višini 2 mrd GBP na leto). To je vzrok, da je država začela nekatere davčne ugodnosti postopoma zmanjševati. To vpliva tudi na položaj ISA, ki bo zaradi ukinitve spodbude v obliki znižanja davka postal manj privlačen glede na privatno pokojninsko varčevanje, ki še vedno ponuja neobdavčen dvig 25% pokojninskih sredstev.

4.2 POKOJNINSKI SISTEM V NEMČIJI

4.2.1 Ureditev pokojninskega sistema

Nemški pokojninski sistem je v svetu znan kot najstarejši sistem socialnega pokojninskega zavarovanja, ki ga je l. 1889 uvedel kancler Bismarck. Zgodovinski dogodki ob združitvi obeh Nemčij so močno zaznamovali nemški pokojninski sistem. Usklajevanje dveh različnih sistemov, ki ga je spremljal negativni demografski trend, je povzročil neuravnoteženost med prihodki in izdatki v pokojninskem sistemu, zato je bila država prisiljena sprejeti novo pokojninsko reformo. Leta 2001 je bila v Nemčiji izvedena pokojninska reforma, imenovana Riesterjeva reforma, ki je skušala enoten pokojninski sistem spremeniti v večstebni. PAYG sistem je bil delno nadomeščen z naložbenim sistemom. Z reformo skušajo stabilizirati prispevno stopnjo, obdržati dolgoročno stabilno vrednost pokojnin, glavni cilj pa je povečati dodatno pokojninsko zavarovanje.

Javni pokojninski sistem temelji na PAYG sistemu in pokriva pretežen del zaposlenih. Kar 96% populacije nad starostjo 65 let v celoti ali deloma prejema pokojnine iz javnega pokojninskega zavarovanja. Pokojnine so vezane na zaposlitev in so izračunane na osnovi prispevkov, ki so jih vplačevali v celotnem obdobju zaposlitve in na podlagi starosti ob upokojitvi. Državna pokojnina zagotavlja 70% povprečne plače po dopolnjenih 45 letih delovne dobe. Ta delež se z Riesterjevo reformo postopno zmanjšuje in naj bi se do leta 2030 znižal na 45% povprečne plače. Prispevki javnega pokojninskega zavarovanja pokrivajo 63% potrebnih sredstev za izplačilo pokojnin, preostalih 37% sredstev pa se financira iz davkov (eko-davek na fosilna goriva, fiksen delež davka na dodano vrednost) ter subvencij iz državnega proračuna (Association of British Insurers, 2004, str. 24).

Poklicni pokojninski načrti so prostovoljni. Prispevki poklicnih pokojninskih načrtov med vsemi pokojninskimi prihodki predstavljajo le 5% vrednosti (prispevki iz javnega pokojninskega zavarovanja 85%, prispevki privatnih pokojninskih načrtov 10%). Oblikovani so na pobudo delodajalca, financiranje pa poteka po naložbenem načelu. Delež zaposlenih, ki so vključeni v poklicne pokojninske načrte, močno niha med različnimi panogami. Zanimanje za vključitev je v preteklih letih precej upadla, saj zaradi obsežnega javnega pokojninskega

zavarovanja ni bilo velike potrebe za dodatno varčevanje. Država je z Riesterjevo reformo uvedla različne davčne olajšave in ugodnosti, s katerimi želi povečati obseg dodatnega pokojninskega varčevanja.

Individualno privatno pokojninsko zavarovanje je prostovoljno. Posameznik lahko sredstva investira v različne oblike pokojninskega zavarovanja, v investicijske sklade in na bančne račune. Z Riesterjevo reformo so bile tudi za to obliko dodatnega varčevanja uvedene državne subvencije in davčne podpore.

4.2.2 Obdavčevanje

Za nemški sistem je na splošno značilno, da so pokojninski prispevki ter donosi naloženih sredstev oproščeni davka, v fazi črpanja privarčevanih sredstev pa so polno obdavčena, tako kot ostale vrste dohodka. Gre za davčni režim **EET**, kar pomeni da gre za odloženo obdavčevanje (Börsch-Supan, Wilke, 2003, str. 27-37). Podrobnejši pregled pokojninskega sistema nam pokaže (Tabela 8 na str. 25), da davčni režim ni tako enoten in da se med posameznimi vrstami pokojninskih načrtov načini obdavčitve razlikujejo.

4.2.2.1 Obdavčevanje javnega pokojninskega zavarovanja

Obvezni prispevki za javno pokojninsko zavarovanje znašajo 19,5% mesečne bruto plače in so enako razdeljeni med delodajalca in zaposlenega. Zaposleni plača 9,75% od svoje bruto plače, do davčne olajšave pa je upravičen le do omejenega zneska. Enako velja tudi za delodajalca, ki prav tako plača prispevke v višini 9,75%. V letu 2003 je zgornja meja plač, do katere so se vplačevali prispevki, ki so se upoštevali kot davčna olajšava, znašala 5150 € na mesec. Javne pokojnine so obdavčene le deloma (Tabela 8) in sicer za znesek domnevnih priraslih obresti. Tako znaša obdavčen del pokojnine 32 % za posameznika, ki se je upokojil pri starosti 60 let, za upokojitev pri starosti 65 let pa je obdavčene le 27% pokojnine. Vendar pa se bo delež obdavčene pokojnine postopno povečeval in se bo do leta 2040 povečal na 100% (Börsch, 2004, str. 27).

4.2.2.2 Obdavčevanje poklicnega pokojninskega zavarovanja

Zmanjšan obseg javnega sistema je nadomeščen s povečanjem privatnega pokojninskega zavarovanja. Sedaj je v veljavi režim odložene obdavčitve, kajti prispevki in donosi niso obdavčeni, so pa v celoti obdavčene vse vrste pokojnin.

Z Riesterjevo reformo leta 2001 je država z namenom povečanja obsega poklicnega pokojninskega zavarovanja uvedla dve vrsti spodbud: subvencije in davčne olajšave v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo. Do ene izmed omenjenih dveh spodbud so upravičeni vsi

zaposleni in samozaposleni, ki plačujejo pokojninske prispevke v okviru pokojninskih načrtov, država pa nato izbere, katera oblika je za posameznika bolj primerna (Börsch-Supan, Wilke, 2001, str. 10).

V okviru poklicnih pokojninskih načrtov obstajajo trije možni načini obdavčitve in davčnih ugodnosti (Seir, 2003, str. 10-11):

1. Prispevki so neobdavčeni do 4% plače, ki lahko na leto znaša največ 54.000 € oziroma do prispevkov v višini 2.100 €. Do leta 2008 so oproščeni tudi prispevkov za socialno varnost. Pokojnine se obdavčene z dohodnino.
2. Prispevki so lahko obdavčeni z enotnim 20% davkom (*flat-rate*). Do leta 2008 so oproščeni prispevkov za socialno varnost. Prispevki so obdavčeni ob vplačilu, zato so pokojnine ob izplačilu neobdavčene. Pokojnine so obdavčene le za znesek donosa, kar pa se določa glede na starost ob upokojitvi. Tako je obdavčene 38% pokojnine pri upokojitveni starosti 55 let, 32% pokojnine pri starosti 60 let, 27% pokojnine pri starosti 65 let in 21% pri starosti 70 let.
3. Posamezniki, ki prispevke plačujejo iz neto plače, izpolnjujejo pogoje za prejetje Riesterjeve podpore, ki je lahko v obliki subvencije ali davčne olajšave.

Subvencija je plačana neposredno na varčevalni račun upravičenca in se všteje v njegov celoten privarčevani znesek. Za pridobitev subvencije mora posameznik od plače v potrjen pokojninski načrt prispevati določen delež prispevkov (Tabela 6, stolpec 1). Subvencija je vključena v varčevalni znesek, kar pomeni, da je dejanska varčevalna (prispevna) stopnja nekoliko nižja, kot to prikazuje stolpec 1. Subvencija je v primerih zelo nizkih plač enaka prispevni stopnji, zato je bil uveden minimalni znesek (stolpec 2), ki mora biti plačan ob subvencijah. Omejitve so postavljene tudi navzgor, saj najvišja mejna vrednost plače za odmero prispevka v letu 2002 znaša 52.500 € (1% od 52.500 € = 525 €). Ko so pogoji izpolnjeni, država na posameznikov račun prispeva osnovno subvencijo in otroško subvencijo, kar prikazujeta stolpca 3 in 4¹⁴. Podpora se z leti povečuje (do leta 2008), če pa se vplača manj denarja kot je določeno, pa se v skladu s tem zniža tudi subvencija (Wielke, 2003, str. 10).

Kot alternativa državni subvenciji so možne **davčne olajšave** v obliki znižanja davčne osnove zavarovanca. Zavarovancu se za znesek premij, ki jih je vplačal v posameznem koledarskem letu iz svoje plače, se ob letni odmeri zmanjša osnova za dohodnino. Tudi tu obstajajo omejitve najvišjega znižanja davčne osnove. V stolpcu 5 so prikazane najvišje davčne olajšave za posamezno leto. Ta oblika je primernejša za zaposlene z višjo plačo (Börsch-Supan, Wilke, 2003, str. 30).

¹⁴ Primer: Zavarovancu z letno bruto plačo v višini 30.000 €, ki bi želel 4% svojega dohodka uveljavljati kot izdatek za pokojnino, letno ni treba prispevati 1.200 € letnih sredstev (30.000 € x 4%), temveč samo 1.046 €. Razliko krije država z osnovno subvencijo v višini 154 € (od leta 2008 dalje). Če ima zavarovanec enega otroka, se delež lastnih sredstev zniža na 861 €, ker se skupna subvencija zviša na 339 € (154 € osnovne subvencije + 185 € subvencije za enega otroka).

Tabela 6: Riesterjeva državna subvencija in davčne olajšave

<i>Obdobje</i>	<i>Prispevna stopnja (v %)</i> (1)	<i>Minimalni znesek</i> (2)	<i>Osnovna subvencija €/leto</i> (3)	<i>Otroška subvencija €/leto</i> (4)	<i>Najvišji znesek davčne olajšave €/leto</i> (5)
2002-04	1	45	38	46	525
2004-06	2	45	76	92	1050
2006-08	3	90	114	138	1575
2008→	4	90	154	185	2100

Vir: Börsch-Supan, Wilke, 2003, str. 31-32; Wilke, 2003, str. 10-11.

V Nemčiji trenutno obstaja pet vrst poklicnih pokojninskih načrtov, ki se med seboj razlikujejo tudi po različnih kombinacijah davčnih ugodnosti (Tabela 7). Do spodbud, ki so bile uvedene z Riesterjevo reformo, so upravičeni le tisti zavarovanci, ki se odločijo za pokojninsko varčevanje v treh poklicnih načrtih: v pokojninskih skladih, v podjetniških pokojninskih blagajnah ali v neposrednih zavarovanjih. Davčna ugodnost, ki pripada posameznemu načrtu, je odvisna od izbrane oblike davčne ugodnosti in načina obdavčitve, ki so opisane na prejšnji strani.

Knjižne rezerve (*Book reserve*) so najbolj privlačna oblika pokojninskih načrtov, ki jih oblikujejo delodajalci. Delež knjižnih rezerv trenutno znaša 58% vseh sredstev v poklicnih pokojninskih načrtih. Delodajalec v bilanci podjetja oblikuje rezerve, ki so namenjene pokrivanju prihodnjih pokojnin. To pomeni za podjetje dodatno prednost, saj predstavlja strošek, ki mu zmanjšuje osnovo za odmero davka. Najvišji letni transfer v pokojninske rezerve, ki ga prizna davčna oblast, je enak sedanji vrednosti bodočih pravic, zmanjšani za sedanjo vrednost bodočih letnih prispevkov. Pokojninska sredstva so dodatno zavarovana pri Pokojninskem zavarovalnem skladu (*Pensionssicherungsverein*), ki v primeru bankrota podjetja jamči za pokojnine, da tako ne pride do izgub teh pokojninskih sredstev. Pokojnina, ki jo posameznik pridobi, je v okviru dohodnine polno obdavčena.

Podporni skladi (*Support fund*) so - tako kot knjižne rezerve - oblika notranjega financiranja pokojninskega načrta. V poklicnih pokojninskih načrtih predstavljajo 8% sredstev. Podporni sklad lahko sam upravlja s sredstvi ali pa zaupa sredstva za upravljanje zavarovalnici. Če sam upravlja s sredstvi, se običajno financira po načelu pay-as-you-go. V primeru, da ga upravlja zavarovalnica, mora podjetje skleniti pozavarovalno polico, sredstva pa morajo zadoščati za pokrivanje vseh obveznosti po aktuarskih načelih. Največja prednost tega pokojninskega načrta je v tem, da so prispevki delodajalca neomejeni in se podjetju v celoti štejejo kot strošek. Pokojnine so zavarovane pri Pokojninskem zavarovalnem skladu. Pokojnine, ki izhajajo iz pokojninskega načrta, so v celoti obdavčene z dohodnino (Seir, 2003, str. 7).

Neposredno zavarovanje (*Direct insurance*) je pokojninski načrt, kjer delodajalec sklene individualno ali skupinsko zavarovanje z določeno zavarovalnico, prispevke pa plačuje zaposleni sam ali skupaj z delodajalcem. Država spodbuja delodajalce in zaposlene k

varčevanju v tem pokojninskem načrtu, tako da so prispevki do 1.752 € obdavčeni le z enotnim 20% davkom. Do leta 2008 iz tega naslova ni potrebno odvajati prispevkov za socialno varnost. Če posameznik prispevke plača iz svoje neto plače, je upravičen do pridobitve Risterjeve podpore v obliki subvencije (npr. do zneska 154 € v letu 2008) z dodatno možnostjo pridobitve davčne olajšave v obliki odbitka pred davkom. Če je bila ob plačilu prispevkov izbrana možnost 20% enotnega davka, je v fazi črpanja pokojnina skoraj neobdavčena (TEE). Obdavčen je le del pokojnine, ki predstavlja donose pokojninskega sklada in se s starostjo spreminja. V primeru uporabe Riesterjevih podpor, je v skladu z reformnim zakonom v enkratnem znesku mogoče izplačati le 20% pokojnine (Seir, 2003, str. 7).

Tabela 7: Obdavčevanje javnih in privatnih pokojninskih načrtov v Nemčiji

	<i>Pokojninski načrti</i>	<i>Obdavčevanje prispevkov</i>	<i>Obdavčevanje donosov sklada</i>	<i>Obdavčevanje pokojnin</i>
<i>Poklicni pokojninski načrt</i>	Knjižne rezerve	neobdavčeno; prispevki znižujejo davčno osnovo	neobdavčeno	v celoti obdavčeno
	Podporni skladi	neobdavčeno do določene meje	neobdavčeno	v celoti obdavčeno
	Pokojninski skladi	1. neobdavčeni prispevki do 4% plače 2. Riesterjeva podpora	neobdavčeno	1.,2. v celoti obdavčeno
	Podjetniška pokojninska blagajna	1. neobdavčeni prispevki do 4% plače 2. enotna 20% davčna stopnja 3. Riesterjeva podpora	neobdavčeno	1., 3. v celoti obdavčeno 2. pokojnine obdavčene le za del obresti (27% pokojnine pri starosti 65 let)
	Neposredno zavarovanje	2. enotna 20% davčna stopnja 3. Riesterjeva podpora	neobdavčeno	2. pokojnine obdavčene le za del obresti (27% pokojnine pri starosti 65 let) 3. v celoti obdavčeno

Vir: Börsch-Supan, Lührmann, 2001, str. 18; Börsch-Supan, Wilke, 2003, str. 35; Keenay, Whitehouse, 2003b, str. 4.

Podjetniške pokojninske blagajne (*Pensionskasse*) so oblika zavarovanja, ki vključuje tudi življenjsko zavarovanje, vendar je omejeno na zaposlene enega ali več podjetij ali celo panogo (Bešter, 1996, str. 102). Delodajalec v korist zaposlenega vplačuje prispevke v pokojninsko blagajno, vendar pa so sredstva ločena od podjetja. Prispevke lahko plačujejo tudi zaposleni sami. Pokojninska blagajna s prispevki in njihovimi donosi oblikuje sklad, iz katerega se financirajo prihodnje pokojnine. Največ 35% sredstev sklada je lahko naloženih v vrednostne papirje.

S pokojninsko reformo leta 2001 so bile tudi za ta načrt uvedene davčne ugodnosti. Prispevki so neobdavčeni do zneska v višini 4% plače (t.i. davčna olajšava Eichel), ki trenutno znaša 2.160 €. Ko je omenjena meja presežena, so prispevki obdavčeni s fiksnim 20% davkom.

Tretja opcija, do katere je upravičen zavarovanec, je pridobitev Riesterjeve subvencije ali davčne olajšave. Pokojnine so obdavčene ob izplačilu (Seir, 2003, str. 8).

Pokojninski sklad (*Pension fund*) je nova oblika poklicnega pokojninskega načrta, ki je bila predstavljena z Riesterjevo reformo. Pokojninski sklad lahko ustanovi eno podjetje, več podjetij ali finančna institucija (banka, zavarovalnica). Sredstva sklada so ločena od ostalih sredstev podjetja, sklad pa je ustanovljen kot investicijski sklad. Do 100% kapitala pokojninskega sklada je lahko naloženega v vrednostne papirje. V skladu s pravilom »prudent man rules«¹⁵, morajo pokojninski skladi jamčiti nominalno stopnjo donosa 0%, pričakovati pa je, da bo zaradi razširitve pokojninskih skladov, v prihodnosti postavljenih še več pravil poslovanja. Davčne ugodnosti Pokojninskih skladov so podobne ugodnostim iz Podjetniške pokojninske blagajne, vendar pa pri pokojninskih skladih ni mogoče pridobiti davčne ugodnosti v obliki enotnega 20% davka. Prispevki so neobdavčeni do višine 4% plače, do zgornje meje 54.000 € letne plače. Če posameznik prispevke plačuje iz neto plače, lahko pridobi Riesterjevo podporo (glej str. 22 in Tabelo 7).

4.2.2.3 Obdavčevanje individualnega privatnega pokojninskega zavarovanja

Pokojninske načrte individualnega pokojninskega varčevanja ponujajo zavarovalnice in banke. Načrti privatnega pokojninskega varčevanja delujejo po modelu EET. Država tudi te oblike varčevanja za starost spodbuja z davčnimi olajšavami in subvencijami, ki so bile uvedene z Riesterjevo reformo, vendar pa so spodbude v primeru individualnih pokojninskih načrtov nekoliko nižje. Pokojnine se lahko izplačujejo le v obliki anuitet, medtem ko enkratni dvigi sredstev niso dovoljeni (Association of British Insurers, 2004, str. 31).

V Tabeli 8 je prikazana davčna raznolikost pokojninskih načrtov ter njihova finančna učinkovitost. Javno pokojninsko zavarovanje je s strani davčnih olajšav najugodnejše. To se odraža v višini pridobljene pokojnine v primerjavi z višino vplačanih prispevkov. Najmanj ugodno je varčevanje v obliki investicijskih skladov (vključno s pokojninskimi skladi), ki so se glede na donosnost vloženi sredstev izkazali za najslabšo obliko pokojninskega varčevanja. Ugotovimo lahko, da se javna pokojnina in pokojnina iz investicijskega sklada razlikujeta za skoraj 50% vplačanih prispevkov. Hkrati nam tabela prikazuje, da so pokojnine pri odloženem načinu obdavčitve višje kot pri ostalih oblikah obdavčitve.

¹⁵ Pokojninski skladi imajo možnost neoviranih naložbenih strategij, dokler delujejo preudarno.

Tabela 8: Učinek različnih davčnih pravil na pokojninsko varčevanje

	<i>Javno pokojninsko zavarovanje</i>	<i>Pokojninsko zavarovanje javnih uslužbencev</i>	<i>Knjižne rezerve/ Podporni skladi</i>	<i>Neposredno zavarovanj/ Pokojninske blagajne</i>	<i>Vse-življenjsko zavarovanje</i>	<i>Investicijski skladi</i>
Davčni režim	EEP	EET	EET	TET	PEE	TTE
Pokojnina glede na vplačane prispevke (v %)	173,3	143,7	159,9	142,8	143,7	124,8

Opombe: Predpostavke za drugo vrstico so: varčevalno obdobje je 37 let, letni prispevek v višini 500 €, obrestna mera 3%, upokojitveno starost 65 let in povprečna davčna stopnja 22%. Davčne olajšave so izračunane na osnovi zakonsko določene stopnje. Noben izračun ne presega maksimalnega davčno dovoljenega zneska.

E - neobdavčeno, P - delno obdavčeno/delno neobdavčeno, T - obdavčeno

Vir: Börsch-Supan, 2004, str. 20.

4.3 POKOJNINSKI SISTEM V ZDA

4.3.1 Ureditev pokojninskega sistema

Pokojninski sistem ZDA ima dolgo tradicijo, kar se odraža v velikem številu pokojninskih načrtov. Razvoj pokojninskega sistema je nekoliko drugačen kot v večini držav, saj so se tu najprej razvili privatni pokojninski načrti, šele pozneje pa tudi javni. Ameriški pokojninski sistem lahko razdelimo na tri dele:

1. Javni pokojninski načrt socialnega zavarovanja (OASDI)
2. Poklicni pokojninski načrti (401(k), 403(b), *Section 457*, *Saving Plan*, *Profit-sharing Plan*, *Money Purchase Plan*)
3. Individualni pokojninski načrti (IRA, SEP, Keogh)

Pokojninski načrt socialnega zavarovanja OASDI je javna ureditev pokojninskega zavarovanja. Zajema 96% vseh zaposlenih. Financira se s prispevki, ki jih vplačujejo delodajalci in zaposleni. Sistem pretežno temelji na PAYG, manjši del javnega pokojninskega zavarovanja pa se financira po naložbenem principu. Trenutno so prihodki, pridobljeni iz prispevkov, večji od izdatkov, zato je preostanek investiran v Skrbniški sklad (*Trust Fund*). Namen tega sklada je zagotoviti zadosten obseg sredstev za pokrivanje državnih pokojnin za čas, ko bo razmerje med zaposlenimi in upokojenci padlo pod mejo in se pokojnine ne bodo mogle financirati le iz sprotnega kritja (Willborn, 2000, str. 5).

V ZDA javni pokojninski sistem zagotavlja relativno nizke javne pokojnine, zato je pomen privatnih pokojninskih načrtov toliko večji. V privatne pokojninske načrte, ki jih sestavljajo

različni poklicni in individualni načrti, je vključena skoraj polovica zaposlenih. Ta pokojninska zavarovanja so privlačna zaradi davčnih ugodnosti, ki jih ponujajo pokojninski načrti (Jousten, 2001, str. 342).

Glavni nosilec poklicnih pokojninskih načrtov je delodajalec. Načrti se financirajo po kapitalskem principu, zbrana sredstva in donosi naložb so osnova za izračun in izplačilo pokojnine. Dejanska pokojnina je odvisna od števila let zaposlitve in predvidenega števila let življenja po upokojitvi. Delodajalec, ki financira pokojninski načrt, zbrane prispevke vodi ločeno od sredstev podjetja in jih lahko zaupa v upravljanje investicijskemu posredniku. Načrti so pod strogim nadzorom države, ki načrte upravlja skladno z državnim zakonom ERISA (*Employment Retirement Income Security Act*). Je zelo kompleksen in vključuje mnogo predpisov in obveznosti, ki se nanašajo na poklicne pokojninske načrte.

Obstajajo dve vrsti poklicnih pokojninskih načrtov: z vnaprej določenimi pravicami in z vnaprej določenimi prispevki. Slednji so na račun pokojninskega načrta 401(k) vedno bolj priljubljeni, kajti delodajalci in zaposleni raje prispevajo v pokojninski načrt z določenimi prispevki, kjer pokojnine niso vnaprej določene in so odvisne od celotnih zbranih sredstev (Jousten, 2001, str. 347).

Privlačen način pokojninskega varčevanja predstavljajo osebni individualni pokojninski načrti, ki so namenjeni samozaposlenim podjetnikom oziroma tistim, ki ne morejo biti vključeni v pokojninske načrte delodajalcev, ter manjšim podjetjem, ki jim oblikovanje in vodenje predstavlja velike stroške. Zaposleni nimajo veliko možnosti pokojninskega varčevanja, če delodajalci ne organizirajo pokojninskih načrtov, zato jim vključitev v IRA oz. Keogh načrt predstavlja dobro možnost za pokojninsko varčevanje.

4.3.2 Obdavčevanje

Davčna ureditev ameriškega pokojninskega sistema spada med ugodnejše. Prispevki delodajalcev in zaposlenih so v večini pokojninskih načrtov oproščeni davka, vendar le do določene meje. Prispevki imajo v podjetju značaj stroška, kar zmanjšuje dobiček in s tem znižuje osnovo za odmero davka od dobička. Vsi donosi pokojninskih skladov so neobdavčeni. Izplačila pokojnin so obdavčena z dohodnino. Davčni režim v ZDA je tako označen z **EET**.

4.3.2.1 Obdavčevanje javnih pokojninskih načrtov

Če je posameznik zaposlen in plačuje prispevke za socialno varnost vsaj 10 let, je tako zavarovan za vse življenje in mu pripada javna pokojnina. Prispevki za socialno varnost znašajo 12,4% bruto dohodka (do zgornje meje plače 76.200 USD v l. 2000). Enako so

razdeljeni med delodajalca in zaposlenega (6,2%), za zdravstveno zavarovanje pa dodatno plačujejo še 2,9%. Skupni prispevek delodajalcev in delavcev znaša 15,30% (Jousten, 2001, str. 337).

4.3.2.2 Obdavčevanje poklicnih pokojninskih načrtov

V poklicne pokojninske načrte je vključena slaba polovica zaposlenih, ki pa med različnimi delodajalci in zaposlenimi precej niha. Kljub vsemu so poklicni pokojninski načrti precej priljubljeni, vzrok za to pa je ugodna davčna obravnava, ki delodajalce spodbuja k ustanovitvi pokojninskih načrtov, zaposlene pa k vključitvi v te načrte. Pokojninska sredstva poklicnih načrtov predstavljajo močno konkurenco ostalim oblikam varčevanja. Spremembe v davčnih zakonih so spodbudile porast pokojninskih načrtov z vnaprej določenimi prispevki, čeprav so do sedaj prevladovali privatni pokojninski načrti z vnaprej določenimi pravicami.

Prispevki delodajalca, ki jih v sklad plača v korist zaposlenega, zmanjšujejo osnovo za davek od dobička. Primer v Tabeli 9 prikazuje znižanje davka v primeru vključitve v pokojninski načrt. Predpostavljamo, da zaposleni letno prejeme 50.000 USD, pri tem je prvi vključen v pokojninski načrt in plačuje po prispevni stopnji 10%, drugi pa ni član pokojninskega načrta. Predpostavljamo, da je davčna stopnja davka na dohodek 25%.

Tabela 9: Davčni učinek pri včlanitvi v pokojninski načrt (V \$)

	<i>Član pokojninskega načrta</i>	<i>Ni član pokojninskega načrta</i>
Mesečna bruto plača	4.167	4.167
10% prispevna stopnja	-417	-0
Obdavčljivi dohodek	3.750	4.167
Znesek davka (25%)	937	1.042

Vir: Franklin Templeton Investments, 2004.

Načrt 401(k)

Zaradi ugodnosti, je še posebej popularen pokojninski načrt 401(k), ki je priljubljen predvsem v srednjih in velikih podjetjih. Gre za poseben račun, kamor v okviru pokojninskega načrta podjetja zaposleni mesečno nakazujejo del svojih sredstev od bruto plače, delodajalec pa delavčeve prispevke dopolni še s svojim prispevkom. Višino prispevkov določi delodajalec, vendar ti ne smejo presegati 25% plače zaposlenega. Prispevki se štejejo kot davčna olajšava, ki znižuje davčno osnovo. Tudi zaposleni lahko vplačujejo neobdavčene prispevke, omejitev za neobdavčen znesek pa je še vedno mnogo višja kot pri individualnih pokojninskih načrtih. Najvišji dovoljeni znesek, ki je še deležen davčne olajšave, je v letu 2004 znašal 13.000 USD, za starejše od 50 let pa je omejitev zvišana za dodatnih 3.000 USD, kar skupaj zneso 16.000 USD na leto. V primeru, da zaposleni zapusti podjetje in ob tem dvigne sredstva iz pokojninskega načrta, je predpisana kazen v višini 10%, če sredstva ne prenese v drug 401(k)

ali IRA pokojninski načrt. Donosi sklada niso obdavčeni. Zaposleni lahko s sredstvi razpolaga ob izpolnjeni starosti (59,5 let) in šele takrat so privarčevana sredstva tudi obdavčena.

Načrt 403(k) in Načrt Section 457

Delodajalci v okviru izobraževalnih organizacij, cerkvenih organizacij, davčno izvzetih bolnišnic, šol in dobrodelnih organizacij za svoje zaposlene organizirajo davčno ugodne pokojninske načrte 403(k). Za zaposlene v okviru državnih institucij delodajalec ustanovi pokojninski načrt Section 457. Prispevke lahko plačujejo tako delodajalci kot zaposleni. V obeh pokojninskih načrtih lahko v davčnem letu iz plače pred davki prispevajo neobdavčen znesek prispevkov v višini največ 13.000 USD (v letu 2004). Starejši nad 50 let starosti imajo možnost prispevati še dodaten neobdavčen znesek v višini 3.000 USD. Donosi pokojninskih skladov so v celoti neobdavčeni, pokojnine pa so obdavčene z dohodnino.

Načrt SIMPLE

Poklicni pokojninski načrt SIMPLE plan je namenjen podjetjem, ki imajo največ 100 zaposlenih in kjer zaposleni zaslužijo najmanj 5.000 USD na mesec. Najvišji znesek prispevkov, za katere se lahko uveljavlja davčno olajšavo, znaša 9.000 USD na leto. Zaposleni nad starostjo 50 let so upravičeni do dodatnih 1.500 USD kar skupaj znaša 10.500 USD. Donosi pokojninskega sklada so neobdavčeni, pokojnine so obdavčene z dohodnino. V primeru predčasnega dviga sredstev je potrebno plačati 10% davek, če pa so sredstva dvignjena v prvih dveh letih, znaša kazenski davek 25%.

Načrt Profit sharing

Pokojninski načrt je primer načrta z vnaprej določenimi prispevki. Delodajalec vplačuje prispevke v pokojninski načrt v odstotku od dobička. V primeru, ko podjetje ne doseže dobička, se lahko zgodi, da se prispevki plačajo ali pa tudi ne. Najvišji znesek neobdavčenih prispevkov znaša 41.000 USD. Predčasen dvig sredstev pred izpolnitvijo v pogodbi določenih pogojev ni možen. Načrt dopušča izplačilo pokojnine v enkratnem znesku ali v rednih mesečnih ali letnih zneskih. Pokojnina je v celoti obdavčena z dohodnino.

Načrt Money purchase

Načrt Money purchase je pokojninski načrt z vnaprej določenimi prispevki. Delodajalci imajo fiksne obveznosti ob plačevanju prispevkov. Delodajalec mora na račun zaposlenega vsako leto, ne glede na stopnjo dobička, prispevati določen odstotek od bruto plače zaposlenega. Najvišji dovoljen znesek je 25% letne plače zaposlenega. Davčno priznani prispevki na zaposlenega ne smejo presegati 41.000 USD.

4.3.2.3 Obdavčevanje osebnih pokojninskih načrtov

Osebni pokojninski načrti predstavljajo pomemben delež v skupnem pokojninskem varčevanju. Najbolj razširjeni so načrti tradicionalni IRA, Roth IRA in Keogh.

Tradicionalni IRA in Roth IRA

Pokojninski načrt Tradicionalni IRA omogoča varčevanje vsem posameznikom, ki so zaposleni. Prispevki delno ali v celoti znižujejo davčno osnovo. Polna oprostitvev je možna v primeru, če posameznik še ni vključen v noben drug pokojninski načrt. Maksimalni znesek, ki ga prispeva posameznik in je neobdavčen, je lahko 3.000 USD. Pri naložbah sredstev skoraj ni omejitev. Dohodki investiranih sredstev niso obdavčeni, je pa obdavčena pokojnina, ki jo iz načrta pridobi zavarovanec. Pri predhodnem izplačilu pokojnine član plača 10% davka na dvignjen znesek. Leta 1997 je bila oblikovan nov načrt t.i. Roth IRA. Pri tem pokojninskem načrtu posameznik za prispevke plača davek, na pridobljene dohodke naloženih sredstev sklada in pokojnino, do katere je upravičen, pa ne plača davka. Posameznik je lahko vključen v tradicionalni IRA, Roth IRA ali v oba, vendar skupni znesek prispevkov ne sme presegati vrednosti 3.000 USD oziroma 3.500 USD, če je starost zavarovanca višja od 50 let (www.ms.money.com/mm/planning/retirement/retirement_tradira_vs_roth.htm).

Keogh

Pokojninski načrt Keogh je namenjen samozaposlenim. Je precej kompliciran in drag. Lahko je organiziran kot načrt z vnaprej določenimi pravicami ali vnaprej določenimi prispevki. Država je z davčnimi spodbudami povzročila precejšnjo priljubljenost tega pokojninskega načrta. Prispevki so neobdavčeni, vendar do določene meje. Neobdavčeni so tudi investicijski donosi, pokojnine pa so obdavčene.

Tabela 10: Primerjava davčnih ugodnosti najbolj razširjenih privatnih pokojninskih načrtov

	<i>Pokojninski načrt</i>		
	<i>401(k)</i>	<i>tradicionalni IRA</i>	<i>Roth IRA</i>
Prispevki	Davčna olajšava do 25% plače. Zgornja meja prispevkov 13.000 \$/leto + 3.000 \$ za starejše nad 50 let.	Davčna olajšava do 3.000 \$/leto + 500 \$ nad 50 let. Pogoj za olajšavo je, da posameznik ni vključen v drug pokojninski načrt.	Ni davčne olajšave. Prispevki do 3.000 \$/leto + 500 \$ nad 50 let.
Donosi sklada	neobdavčeni	neobdavčeni	neobdavčeni
Pokojnine	obdavčene	obdavčene	neobdavčene
Davčni režim	EET	EET	TEE

Vir: Povzeto po: Trustar retirement svices, 2004.

Busheva vlada je nameravala vpeljati nov način obdavčitve, kjer bi bili obdavčeni prispevki, donosi skladov in pokojnine pa bi bile neobdavčene (Jousten, 2001, str. 345). S tem bi se režim obdavčitve iz EET preoblikoval v TEE. Tako bi davčne prihodke premaknili iz prihodnosti v sedanost. Na ta način bi skušali zmanjšati velik proračunski primanjkljaj, saj bi tako hitro prišli do ogromnih sredstev, ki so naložena v pokojninskih skladih. Predlog - zaradi izjemne obsežnosti reforme in spremljajočih stroškov - ni bil sprejet.

4.4 POKOJNINSKI SISTEM NA ŠVEDSKEM

4.4.1 Ureditev pokojninskega sistema

Pokojninski sistem na Švedskem ima dolgo tradicijo, še posebej pa je znan po dobri socialni varnosti, ki se odraža v nizkem številu revnih upokojencev. Zaradi demografskih sprememb se je tudi švedska vlada odločila za sprejetje nove reforme, s katero želijo zagotoviti najmanj enako socialno stanje upokojencem, kot so jo imeli v preteklosti. Reforma pokojninskega sistema je bila izpeljana leta 1998 in je precej spremenila do tedaj uveljavljen dvostebni model. Novi sistem pokojninskega zavarovanja je oblikovan iz treh stebrov:

1. javno državno pokojninsko zavarovanje
2. poklicno pokojninsko zavarovanje
3. privatno pokojninsko zavarovanje

4.4.1.1 Prvi steber

Državno pokojninsko zavarovanje na Švedskem se je leta 1998 iz Sistema za socialno varnosti, ki je temeljilo na vnaprej določenih pokojninah, reformiral v pokojninski sistem z vnaprej določenimi prispevki. Javni sistem je sedaj razdeljen na dva dela - Notional Defined Contributions plan (NDC) in Financial Contributions plan (FDC). Prvi predstavlja PAYG sistem, drugi pa je naložbeni sistem. V okviru javnega sistema obstajajo tudi zajamčene pokojnine, ki se oblikujejo na osnovi preverjanja socialnega stanja.

Pokojnina vsakega zaposlenega v trenutku upokojitve je po novem pokojninskem zakonu, odvisna od vsote zbranega denarja na dveh ločenih računih, kjer se nalagajo prispevki in donosi naloženih sredstev. Prvi del pokojnine se nalaga na evidenčnem individualnem pokojninskem računu (*Notional Individual Account - NIA*), ki ga na račun zavarovanca vzdržuje država, financiranje pa poteka po principu PAYG. Drugi del se nalaga na zasebnih individualnih računih, ki se financira po kapitalskem principu. Ob upokojitvi začne posameznik mesečno prejemati pokojnino, ki se izračuna na osnovi zbranih sredstev in pričakovane življenjske dobe.

Zajamčena pokojnina (*Guarantee pension*) zagotavlja osnovno pokojnino vsem, ki si niso mogli zaslužiti zadostne pokojnine. Pokojnine se financirajo iz državnega proračuna. Najnižja starost, pri kateri so lahko izplačane, je 65 let za posameznike, rojene leta 1938 ali pozneje. Delež zajamčene pokojnine je odvisen od velikosti pokojnine iz ostalih delov državnega pokojninskega zavarovanja in je določena v razmerju z osnovnim zneskom. Za samskega upokojenca zajamčena pokojnina na leto znaša približno 82.200 SEK, za poročenega pa 73.300 SEK. Kljub temu, da je to vrsta socialne pokojnine, je normalno obdavčena z

dohodnino (Normann, Mitchell 2000). Ostale oblike socialne podpore, kot so podpore pri stanarini (*housing supplement*) in vzdrževalne podpore (*maintenance support*), so neobdavčene.

Novost v švedskem pokojninskem sistemu je, da ima posameznik možnost opravljati delo tudi po dopolnjenem 65 letu, pri čemer zgornje omejitve ni. S podaljševanjem delovne dobe si posameznik povečuje zbrani znesek denarja na pokojninskem računu ter si tako zvišuje bodočo pokojnino (Palmer, Wadensjö, 2001, str. 20).

4.4.1.2 Drugi steber

Poklicni pokojninski načrti so oblikovani na osnovi kolektivnih dogovorov med delodajalci in zaposlenimi. Približno 90% vseh zaposlenih je vključenih v različne poklicne pokojninske načrte. Pokojnina, pridobljena iz poklicnega pokojninskega načrta, predstavlja približno 15% v posameznikovi celotni pokojnini. V preteklih letih so se poklicni pokojninski načrti z vnaprej določenimi pokojninami preoblikovali v načrte z vnaprej določenimi prispevki.

Poklicni pokojninski načrti privatnega sektorja so centralizirani saj štirje načrti pokrivajo kar 80% zaposlenih. Razdeljeni so v dve skupini. V prvo spadajo pokojninski načrti delodajalcev in privatnega sektorja: pokojninski načrt ITP pokriva t.i. bele ovratnike (*white collar workers*), pokojninski načrt SAF-LO pa pokriva t.i. modre ovratnike (*blue-collar workers*). V drugo skupino spadajo pokojninski načrti javnega sektorja, ki so razdeljeni na načrte državnih uslužbencev, na drugi strani pa so pokojninski načrti za zaposlene v občinskih upravah in okrožjih.

Delodajalci lahko poklicne pokojninske načrte upravljajo na tri različne načine (Report on Swedish pensions, 2001, str. 4):

1. knjižne rezerve - sistem, v katerem delodajalec v bilanci podjetja oblikuje rezerve, ki naj bi bile namenjene obveznostim za izplačilo pokojnin. Delodajalec je vedno odgovoren za uresničevanje, četudi je kritje premajhno. Prav to je razlog, da morajo biti sredstva pozavarovana, v primeru da podjetja ne bi bila zmožna izplačevati pokojnin.
2. pokojninsko zavarovanje (*pension insurance*) - delodajalec prenese izpolnitev obveznosti na zavarovalnico ali na vzajemno družbo, ki izplačuje pokojnine.
3. pokojninska fundacija (*pension foundation*) - ustanovi jo delodajalec. Njegov glavni namen je zavarovanje pokojnin. Delodajalec sredstva vloži v pokojninski načrt z namenom, da bo iz tega sklad v prihodnje izplačeval pokojnine. Odgovornost za izpolnitev obveznosti vedno nosi delodajalec.

4.4.1.3 Tretji steber

Privatni pokojninski načrti predstavljajo tretji steber švedskega pokojninskega zavarovanja. Organizirani so po naložbenem principu. Prispevki so oblikovani glede na individualne zahteve. Poleg klasičnega življenjskega zavarovanja so lahko tudi v obliki individualnega pokojninskega varčevanja v bankah ali investicijskih skladih. Privatni pokojninski načrti so postali zelo popularni, saj je vanje vključenih že več kot polovica zaposlenih.

4.4.2 Obdavčevanje

Režim obdavčevanja švedskega pokojninskega sistema lahko označimo kot **ETT**, kar pomeni da so prispevki neobdavčeni, obdavčeni pa so donosi investiranih sredstev in kapitalski dobički pokojninskih institucij ter pokojnine ob izplačilu.

4.4.2.1 Obdavčevanje državnega pokojninskega zavarovanja

Skupna prispevna stopnja znaša 18,5%, najvišji letni znesek prispevkov pa lahko znaša največ 7.5-kratnik osnovnega zneska (*base amount*)¹⁶ in je enako razdeljena med delodajalca in delojemalca, pri čemer v pokojninski sistem vsak plača 9,25%.

Dejanski znesek prispevkov, ki jih vplačata delodajalec in zaposleni, znaša 17,21% plače. Vsak zavarovanec vplača javne pokojninske prispevke v višini 7% plače. Vplačani prispevki se lahko na letni ravni odmerijo največ v višini 8,07-kratnika osnovnega zneska. Za ta delež prispevkov se posamezniku zniža pokojninska osnova. Skupno najvišji znesek plače, od katere se lahko plačajo neobdavčeni prispevki, tako znaša 7.5-kratnik osnovnega zneska ($8,07 \times (1-0,07) = 7.5$). Delodajalec za vsakega zaposlenega vplača pokojninske prispevke v državni pokojninski načrt v višini 10,21% posameznikove plače. Ti prispevki so lahko vplačani tudi od zneska, ki presega 8,07 kratnik osnovnega zneska. Za presežni del prispevkov se ne uveljavlja davčne olajšave in je zato obdavčen, znesek tega davka pa se odvaja v državni proračun in ne v pokojninski sklad.

Celotni prispevki v višini 18,5% plače se zbirajo na dveh ločenih računih. Na skupnem državnem računu – *buffer fund* se nalaga največji delež prispevkov - 16% (v letu 2002 maksimalno 46.560 SEK). Namenjen je za sprotno kritje pokojnin sedanjih upokojencev iz PAYG sistema. Takšna pokojnina se imenuje *income-based pension* (dohodkovno pogojena pokojnina). Na zasebni račun gre preostalih 2,5% prispevkov (v letu 2002 maksimalno 7.275 SEK). Posameznik sam izbere pokojninski sklad, ki upravlja z njegovimi sredstvi. Pokojnina

¹⁶ To je znesek, glede na katerega se določa zgornja meja za odmero prispevkov socialnega zavarovanja. V letu 2003 je osnovni znesek znašal 40.900 SEK.

pridobljena iz tega naslova, se imenuje *premium pension*. Ta predstavlja naložbeni del sistema, kar pomeni, da je denar investiran v različno tvegane vrednostne papirje in mu tako pripadajo pridobljene obresti in kapitalski dobički. Zbrana sredstva iz PAYG sistema se ob upokojitvi na osnovi posebne formule preračunajo na anuitete, ki mesečno pripadajo upravičencu (The Swedish pension system annual report 2002, 2002, str. 30)

Samozaposleni celoten prispevek v višini 18,5% plače prispevajo sami.

4.4.2.2 Obdavčevanje poklicnih pokojninskih načrtov

Pokojninski načrt ITP je pokojninski načrt »belih ovratnikov« z vnaprej določenimi pokojninami. Pokojnina iz načrta ITP vključuje starostno pokojnino, dodatno ITPK¹⁷ pokojnin, invalidsko pokojnino in družinsko pokojnino. Prispevke lahko plačujejo vsi zaposleni, stari nad 28 let. Zaposleni lahko sredstva naložijo v investicijske sklade ali pa se odločijo za naložbo z zajamčenim 3% donosom. Za pridobitev pokojnine mora biti posameznik zavarovan 360 mesecev. Sredstva iz pokojninskih načrtov se lahko upravljajo v obliki knjižnih rezerv ali pokojninskih zavarovanj.

Pokojnina se določi glede na plačo, ki jo je posameznik prejemal v zadnjem letu pred upokojitvijo (Tabela 11). Pri plači, ki ne presega 7,5-kratnik osnovnega zneska, znaša pokojnina 10% plače, če je bila plača v znesku med 7,5- in 20-kratnikom osnovnega zneska, znaša pokojnina 65% povprečne plače, pri plači med 20- in 30-kratnikom osnovnega zneska, pa je znašala 32,5% plače (Statutory and collective insurance scheme, 2003).

Tabela 11: Pokojnina glede na plačo v zadnjem letu pred upokojitvijo

	<i>ITP</i>	<i>Centralno-državni načrti</i>	<i>Občinski načrt</i>
Nadomestitvena stopnja	10% 7.5 BA 65% 7.5-20 BA 32.5% 20-30 BA	za del DB načrta 60% 7.5-20 BA 30% 20-30 BA	za del DBnačrta 62.5% 7.5-20 BA 31.25% 20-30 BA

Opombe: BA (*base amount*) – osnovni znesek, DB (*defined benefit*) – vnaprej določene pokojnine

Vir: Povzeto po: Palmer, Wadensjö, 2001, str. 24.

Prispevke v SAF-LO pokojninski načrt v višini 3,5% bruto plače plačujejo delodajalci, pri tem gre 2% v pokojninski načrt z vnaprej definiranimi prispevki (novi načrt SAF-LO), 1,5% pa gre v pokojninski načrt z vnaprej določenimi pokojninami (stari načrt STP). Tudi v tem primeru se posameznik sam odloči o naložbi sredstev v investicijske sklade ali v naložbe z zajamčenim 3% donosom. V načrt se lahko pristopi z dopolnjenim 21 letom starosti, do polne pokojnine pa je posameznik upravičen ob dopolnjeni starosti 65 let.

¹⁷ ITPK je pokojninski načrt z vnaprej določenimi prispevki.

Tabela 12: Vrste poklicnih pokojninskih načrtov na Švedskem

<i>Poklicni pokojninski načrti</i>	<i>Ime pokojninskega načrta</i>	<i>Prispevna stopnja</i>	<i>Vrsta načrta</i>
Privatni sektor (modri ovratniki)	SAF-LO	3,5%	DC
Privatni sektor (beli ovratniki)	ITP ITPK	5-10% 2%	DB DC
Občinski poklicni pokojninski načrti	PFA	3,5-4,5%	DC
Centralno-državni poklicni pokojninski načrt	PA 91 Kåpan	4-15% 2%	DB DC

Opombe: DC (*defined contribution*) - vnaprej določeni prispevki, DB (*defined benefits*) - vnaprej določene pokojnine

Vir: National strategy report on the future of pension system, 2001.

Občinski poklicni pokojninski načrti so načrti z vnaprej določenimi prispevki. Podobni so načrtu SAF-LO. Deloma se financirajo po PAYG principu, deloma pa po naložbenem principu. Prispevki znašajo med 3,4% ali 4,5% plače. Financiranje je podobno tudi pri centralnih državnih poklicnih pokojninskih načrtih. Prispevki naložbenega dela znašajo 4.3%. Posameznik se sam odloči za naložbo 2.3% prispevkov, preostala 2% pa sta naložena kolektivno v državno zavarovalnico (Wadensjö, Palmer, 2001, str. 22).

4.4.2.3 Obdavčevanje privatnih pokojninskih načrtov

Privatno pokojninsko varčevanje se od drugih oblik privatnega varčevanja loči po tem, da so plačila premij osebnega pokojninskega zavarovanja upravičena do davčnih olajšav v obliki znižanja davčne osnove. Privatni pokojninski sistem se obdavčuje po sistemu ETT. Najvišje dovoljene davčne olajšave so dovoljene v višini polovice vrednosti osnovnega zneska, kateremu je prišteti še 5% plače med 10- in 20- kratnikom osnovnega zneska. Osnovne davčne olajšave so odvisne od višine plače in so leta 2002 znašale med 18.950 SEK in 37.900 SEK.

Dodatni pokojninski načrti samozaposlenih se prav tako obravnavajo kot privatni pokojninski načrti (ne kot poklicni). Najvišji znesek davčnih olajšav se določi v višini polovice vrednosti osnovnega zneska, kateremu je prišteti še 35% dohodka. Skupna davčna olajšava ne sme presežati 10,5-kratnika osnovnega zneska (National strategy report on the future of pension systems, 2001, str.6).

4.5 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI

4.5.1 Ureditev pokojninskega sistema

Pokojninsko varčevanje v Sloveniji po uveljavitvi novega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 postaja vedno bolj pomembno. Uvedba tristebnega sistema pokojninskega zavarovanja pomeni začetek dolgoročnega socialnega, gospodarskega in finančnega procesa, ki bo zaradi novih pristopov, oblik in vsebine zagotavljanja materialne varnosti za starost, precej vplival na vse zaposlene in upokojence.

Prvi steber zajema obvezno pokojninsko zavarovanje, ki ga izvaja Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Temelji na PAYG sistemu plačevanja in črpanja. V pretežni meri se financira z rednimi prispevki aktivnih zavarovancev in delodajalcev, v zadnjih letih pa tudi s sredstvi iz državnega proračuna, ki so potrebna zaradi neenakosti prihodkov in odhodkov ZPIZ-a.

Drugi steber sestavljata obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, slednji pa se deli na kolektivno in individualno dodatno pokojninsko zavarovanje. Obvezno dodatno zavarovanje je zbiranje prispevkov delodajalcev z namenom, da se iz zbranih sredstev - poleg pravic iz obveznega zavarovanja - zagotavljajo pravice do poklicne pokojnine oz. drugih pravic zavarovancem, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela, in zavarovancem, ki opravljajo dela, ki jih po določeni starosti ni moč uspešno poklicno opravljati.

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, ki so vključeni v to obliko zavarovanja, z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge določene pravice (Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, 2001, str. 2).

Podatki v Tabeli 13 prikazujejo, da je bilo v Sloveniji konec leta 2003 v drugi pokojninski steber vključenih skupno 445.547 zavarovancev. K velikemu porastu je pripomogla vključitev 156.585 javnih uslužbencev v dodatno pokojninsko zavarovanje.

Tabela 13 : Dodatno pokojninsko zavarovanje v letu 2003

<i>Izvajalci</i>	<i>Št. skladov, družb, zavarovalnic</i>	<i>Število zavarovancev</i>	<i>Čista vrednost / premija v mio</i>
Odprti PVS	5	35.557	12.782
Zaprta PVS	1	156.585	8.528
Pokojninske družbe	4	173.890	34.722
Pokojninske zavarovalnice	3		
Sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja	1	28.127	15.523
Prvi pokojninski sklad	1	51.388*	37.000
Skupaj	15	445.547	108.555

Opomba: *stanje 31. 12. 2002. Skladi, družbe in zavarovalnice niso medsebojno primerljive. Razpredelnica kaže okvirno sliko stanja na našem trgu dodatnih pokojninskih zavarovanj.

Vir: Čeh, 2004, str. 13.

Tretji steber predstavljajo različne oblike prostovoljnega individualnega zavarovanja (rentna oziroma življenjska varčevanja, nezgodna zavarovanja, bančna varčevanja, naložbe v vrednostne papirje...), s katerim si upravičenci lahko zagotovijo višje – nadstandardne pokojnine. Tovrstna pokojninska zavarovanja izvajajo predvsem zavarovalnice in banke. Njihova prednost je predvsem v tem, da nimajo posebnih omejitev, kar je ugodno za vse, ki niso zaposleni in zato ne morejo sodelovati v prvih dveh stebrih.

4.5.2 Davčna ureditev

S pokojninsko reformo je Slovenija pokojninski sistem davčno uredila na način, kot je v veljavi v večini razvitih držav. Gre za davčni režim EET, kjer so prispevki in investicijski dohodki sklada neobdavčeni, obdavčene pa so vse vrste pokojnin iz naslova prostovoljnega dodatnega zavarovanja. Z novim zakonom se je Slovenija odločila za precejšnje davčne ugodnosti, ki so namenjene tako delodajalcem kot zaposlenim. Njihov namen je povečanje dodatnih pokojninskih zavarovanj, hkrati pa je s tem omogočena kompenzacija za nekoliko nižje nadomestitvene stopnje v obveznem zavarovanju (Priatelj, 2000, str. 445).

4.5.2.1 Davčni vidik obveznega pokojninskega zavarovanja

Osnova za obračun prispevkov je bruto plača oz. bruto zavarovalna osnova. Plačevanje prispevkov urejata ZIPZ (Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju) in ZPSV (Zakon o prispevkih za socialno varnost). Za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se plačujejo naslednje vrste prispevkov:

- prispevek zavarovancev, ki znaša 15,5%
- prispevek delodajalcev, ki znaša 8,85%

Zbirna prispevna stopnja tako znaša 24,35%. Za delodajalca celotni prispevki predstavljajo v celoti priznan strošek, ki je tudi davčni odhodek, kot taki mu znižujejo davčno osnovo pri plačilu davka od dobička.

4.8.2.2 Davčni vidik dodatnega pokojninskega zavarovanja

a) Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje

Nosilec obveznega dodatnega pokojninskega in invalidskega zavarovanja je sklad dodatnega pokojninskega zavarovanja Republike Slovenije. Zavezanci za plačilo prispevkov so delodajalci. Prispevki za obvezno dodatno zavarovanje imajo enak davčni status kot prispevki za obvezno zavarovanje (Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, 2001, str. 2).

b) Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

Sodelovanje v prostovoljnem dodatnem zavarovanju je z zakonom omejen le na tiste zavarovance, ki so uživalci pravic iz obveznega pokojninskega zavarovanja. Sredstva iz dodatnega zavarovanja se zbirajo na osebnih računih zavarovancev in so izpostavljeni minimalnemu naložbenemu tveganju. Osnovni element prostovoljnega dodatnega zavarovanja je pokojninski načrt, ki mora vsebovati vse zakonsko določene sestavine.

Premije dodatnega zavarovanja se plačujejo na način, pod pogoji in v višini, kot je določena v pokojninskem načrtu, kot ga oblikuje delodajalec, zavarovalnica ali banka. Premijo lahko plačuje samo zavarovanec zase, delodajalec za zaposlenega ali oba. Po noveli zakona ločimo:

- **kolektivni** pokojninski načrt, v katerega se vključujejo posamezniki prek svojega delodajalca, ki v celoti ali delno financira pokojninski načrt
- **individualni** pokojninski načrt, v katerega se vključi samostojno vsak posameznik

Znesek najvišje možne premije oz. najvišje davčne olajšave za posameznega zavarovanca oziroma davčne premije prostovoljnega dodatnega zavarovanja, vplačane v koledarskem letu, se izračuna individualno na zavarovanca v višini 24 odstotkov njegovih prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, kar pomeni 5,844 odstotka zavarovančeve bruto plače. To je optimalna premija in hkrati optimalna davčna olajšava za posamezno koledarsko leto (Kalčič, 2002, str. 14). Najvišji in najnižji znesek mesečne premije, ki pride v poštev za davčne olajšave, se vsako leto uskladi z rastjo plač v preteklem letu. V letu 2003 tako najnižji znesek mesečne premije, ki se uveljavlja kot davčna olajšava znaša 4.040 SIT, najvišji mesečni znesek pa znaša 40.402,33 SIT oziroma 484.828 SIT letno.

Na podlagi plačevanja premije pridobita zavarovanec in delodajalec določene davčne olajšave:

1) Kadar plačujeta premijo tako delodajalec kot zavarovanec v zavarovančevo korist, se pri določitvi davčne olajšave izračuna maksimalna višina premije kot seštevek obeh premij. Če skupni znesek presega najvišjo premijo, ki se še prizna kot davčna olajšava, ima prednost pri uveljavljanju davčnih olajšava delodajalec. Zaposleni lahko kot svojo davčno olajšavo uveljavlja le razliko med premijo, ki jo je vplačal delodajalec, in najvišjo davčno priznano premijo. V primeru, da je premija presežena, to za zavarovanca pomeni boniteto (17. člen Zakona o dohodnini) in se všteva v osnovo za dohodnino, kar povečuje letno dohodninsko osnovo.

2) Kadar delodajalec sam plača celotno premijo za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje v korist zavarovanca, se premije štejejo kot davčna olajšava pri plačilu davka od dobička za leto, v katerem so bile premije plačane. Vplačane premije za delodajalca pomenijo odhodek (Tabela 14) in mu zmanjšujejo osnovo za odmero davka na dobiček podjetja. Presežek premije nad zgornjo mejo ni davčno priznan odhodek, kar pomeni, da povečujejo davčno osnovo za davek od dobička pravnih oseb in se posledično od njega plača davek po stopnji 25%. Za zavarovanca pomeni ta presežek boniteto po 17. členu Zakona o dohodnini, ki se všteva v osnovo za davek od osebnih prejemkov in povečuje letno dohodninsko osnovo zavarovanca (Prezelj, 200, str. 15). Zakon tudi določa, da se plačane premije ne upoštevajo kot izplačilo plače, kar pomeni, da od premij delodajalcu ni potrebno plačevati davka na izplačane plače ter se od premij ne plačujejo prispevki za socialno varnost.

3.) Kadar znesek premije plača zavarovanec sam, brez soudeležbe delodajalca, se mu zniža osnova za odmero dohodnine ob napovedi dohodnine ob koncu leta. Tudi tu veljajo omejitve glede višine premij, ki so še predmet davčne olajšave. V tem primeru torej zavarovanec dejansko pri enakem odpovedovanju na svoj pokojninski račun dobi nižjo premijo kot pri kolektivnem zavarovanju¹⁸. Razlika, ali plačuje premijo zavarovanec sam ali pa jo zanj plačuje delodajalec, je v tem, da zavarovanec za premijo nameni del svoje neto plače, potem ko so že bili obračunani in plačani obvezni prispevki za socialno varnost (Prezelj, 2000, str. 14).

Vsakdo, ki se vključi v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, mora ostati pri istem izvajalcu vsaj tri leta, šele potem ga lahko zamenja, če ugotovi da kdo drug bolje skrbi za njegov denar. Denar, ki ga v tem času privarčuje, lahko prenese v drug sklad, lahko pa ga pusti in pri novem izvajalcu začne varčevati za dodatno pokojnino na novo. Kdor se odloči za drugo možnost, ob upokojitvi dobiva dodatno pokojnino iz dveh ali več virov. V zakonu piše, da zavarovanec lahko šele po desetih letih od vključitve v prostovoljno dodatno pokojninsko

¹⁸ Pri kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju država za vsak tolar, ki ga posameznik nameni za varčevanje, skozi davčne olajšave doda v povprečju vsaj še en tolar na njegov pokojninski račun. Pri individualnem dodatnem pokojninskem zavarovanju pa za vsak tolar, ki ga posameznik nameni za varčevanje, skozi davčne olajšave doda v povprečju 0,25 tolarja pri letnem obračunu dohodnine (www.prva.net).

zavarovanje dobi izplačan denar, zato se zaposlenim, ki imajo do upokojitve manj kot deset let, dejansko ne splača dodatno pokojninsko zavarovati (Kocbek, 2003, str. 4).

Tabela 14: Razlike med posameznimi stebri pokojninskega zavarovanja.

	<i>I. steber</i>	<i>II. steber</i>			<i>III. steber</i>
	Obvezno zavarovanje	Dodatno zavarovanje			Dodatno zavarovanje
		Dodatno obvezno zavarovanje	Dodatno prostovoljno zavarovanje		
			Individualno	Kolektivno	
Način financiranja	PAYG	Naložbeni sistem			Naložbeni sistem
Vplačuje					
Delodajalec	DA	DA	NE	DA	NE/DA
Zavarovanec	DA	NE	DA	NE	DA/NE
Davčna olajšava na prispevke/premije					
a) davek od dobička - kot olajšava			NE	DA	
b) davek od dobička - kot odhodek	DA	DA	NE		DA
Prispevki	DA	DA	NE	DA	NE
a) dohodnina v okviru 3% splošnih olajšav			DA*	NE	NE
b) dohodnina v celotnem znesku	DA	DA	DA	DA	NE
Plačilo dohodnine ob prejemu pokojnine/rente	DA	DA	DA	DA	NE

Opombe: * olajšava velja le za dokup pokojninske dobe v skladu s 196. in nadaljnjimi členi ZPIZa

Vir: Prva pokojninska družba, 2004.

4.8.2.3 Davčni vidik individualnega prostovoljnega zavarovanja (3. steber)

Tretji steber predstavlja individualna prostovoljna dodatna pokojninska zavarovanja. Gre za različno donosne dolgoročne naložbe, ki so zaradi svojega dolgoročnega značaja neobdavčene, poleg tega pa donosne. Premije se vplačujejo iz neto plače, pri izplačilu pokojnine pa ni potrebno plačati dohodnine. V primeru dviga sredstev pred potekom treh let, se za ta sredstva plača davek od dobička iz kapitala. Če premijo za zavarovanca plačuje delodajalec, se šteje vplačana premija kot boniteta za zaposlenega. To pa pomeni, da zavarovancu zvišuje davčno osnovo, od katere mora plačati davek.

Po 9. členu Zakona o dohodnini (ZDoh), za sredstva, vložena v osebno zavarovanje, kot npr. življenjsko, rentno ali nezgodno zavarovanje, ni mogoče zmanjševati osnove za odmero dohodnine v višini 3% osnove za dohodnine.

SKLEP

Pokojninski sistem predstavlja zelo dinamičen element v narodnem gospodarstvu. Kljub temu, da navzven zaradi počasi spreminjajoče se strukture in mnogih pravil deluje togo, je dejansko zelo razgiban. Negativni demografski trend predstavlja najpomembnejši dejavnik, ki usmerja nadaljnji razvoj pokojninskih sistemov. Reforme so postale neizbežne, saj se le na ta način lahko v prihodnosti oblikuje dovolj velik sklad sredstev, ki bo zadostoval za pokojnine vedno številnejših generacij upokojujencev. Ob nespremenjenih prihodkih sistema PAYG bo potrebno za ohranitev nivoja pokojnin močno povečati dohodke iz poklicnih in individualnih privatnih pokojninskih načrtov. Države z različnimi ukrepi spodbujajo ljudi, da si z varčevanjem v pokojninskih načrtih pravočasno zagotovijo dodatne vire za starost ter s tem zmanjšajo svojo odvisnost od pokojnin, ki jih zagotavlja javni sistem, saj se bodo le-te postopno zniževale.

Del ukrepov, ki jih uvajajo pokojninske reforme, predstavlja tudi davčna politika. Vse razvite države sveta z izjemo Nove Zelandije, skušajo z davčnimi spodbudami v obliki davčnih olajšav, subvencij, znižanj davkov in delno neobdavčitvijo povečati varčevanje v okviru dodatnega pokojninskega zavarovanja. Najbolj uporabljena davčna ureditev pokojninskih sistemov v svetu je režim EET. Pri tem gre za vpeljavo načela, pri katerem so prispevki in donosi pokojninskega sklada neobdavčeni, obdavčene pa so pokojnine. Takšen režim v skladu s smernicami o nadaljnjem razvoju priporoča tudi EU.

Države imajo zelo razvejane pokojninske sisteme, v okviru katerih ponujajo zelo različne pokojninske načrte. Kako davčne spodbude dejansko vplivajo na povečanje varčevanja, je težko napovedati, so pa nekateri pokojninski načrti prav zaradi tega zelo uspešni.

Nemški pokojninski sistem je znan po izjemno radodarnih državnih pokojninah, zaradi katerih ima privatno varčevanje zelo majhen obseg. Prav Nemčija pa se sooča z velikimi demografskimi težavami, saj je v obdobju upokojevanja zelo obsežna generacija, kar ima za posledico izjemen porast v izplačilih javnih pokojnin. Leta 2001 je bila izvedena reforma, ki je v poklicne pokojninske načrte uvedla nekaj dodatnih davčnih ugodnosti, predvsem v obliki subvencij in davčnih olajšav. Davčni režim ni povsem enoten z obliko EET, saj se med posameznimi pokojninskimi načrti spreminja. Novi sistem je zapleten in obsega veliko pravil. Zelo težko je izbrati najprimernejši načrt, saj je stopnja donosa, ki ga ponujajo, odvisna od mnogih osebnih dejavnikov, kot so dohodek, število otrok idr. Navkljub davčnim ugodnostim in širokim naložbenim možnostim, ki jih ponujajo načrti, pa zaradi visokih transakcijskih stroškov ne izpolnjujejo svojega namena. Prav Nemčija nam dokazuje, da davčne spodbude niso najpomembnejši faktor, ki bi povečevale pokojninsko varčevanje.

Velika Britanija je pokojninski sistem že uspela preoblikovati tako, da veliko upokojujencev že prejema pokojnine iz privatnih načrtov. Z davčnimi olajšavami, ki jih lahko uveljavljajo za prispevke ter možnostjo izstopa iz državnega zavarovanja v privatne pokojninske načrte je

uspela pritegniti veliko število zavarovancev. Vpeljani davčni režim je EET, od tega pa izstopa privatni načrt, imenovan individualni varčevalni račun, ki je bil nekaj časa zelo priljubljen. Prednost tega načrta je v tem, da so prispevki obdavčeni, pokojnine so neobdavčene, za donose naložb pokojninskih skladov v obliki dividend pa je država zavarovance nagradila z znižanjem davka. To ugodnost bo konec leta 2004 ukinila, s čimer individualni računi postajajo manj privlačni glede na ostale oblike varčevanja.

Ameriški pokojninski sistem je sistem z dolgo tradicijo in obsegom privatnih pokojninskih načrtov. Izjemno uspešen je pokojninski načrt 401(k), v katerega je vključenih zelo veliko zaposlenih iz srednjih in velikih podjetij. Načrt je privlačen predvsem zaradi precejšnjih davčnih spodbud. Davčne olajšave za prispevke so zelo velike, kar spodbuja tako delodajalce kot zaposlene, da se vključijo v ta načrt, dodatno prednost pa predstavljajo neobdavčeni donosi sredstev pokojninskih skladov, ter nizki transakcijski stroški za investiranje na finančnem trgu. Pokojnine so z dohodnino obdavčene šele ob izplačilu. Privatno varčevanje dobro dopolnjujejo tudi ostale vrste pokojninskih načrtov, ki so usmerjene na določen segment zavarovancev in ki prav tako ponujajo ugodne davčne spodbude.

Davčni režim švedskega pokojninskega sistema nekoliko odstopa od večine držav, saj obdavčuje tudi donose naloženih sredstev. Gre za režim ETT. Švedska je z reformo uvedla nov način financiranja v pokojninskem sistemu, ki je ob klasičnem PAYG sistemu del državnega sistema spremenil v naložbeni sistem. Poklicni pokojninski načrti so zelo centralizirani, prispevki teh načrtov pa so naloženi v številne pokojninske sklade, v katerih sredstva povečujejo svojo vrednost. Prednost obdavčitve donosov skladov občuti predvsem država, saj so s tem davčni izdatki mnogo manjši, zaradi davčnih olajšav pri prispevkih pa ne pride do znižanja vključitve v pokojninske načrte. Švedska je na ta način v prednosti pred drugimi državami, saj ji je uspelo ohraniti dovolj velik obseg privatnih načrtov, na drugi strani pa ji je uspelo znižati davčne izdatke.

Slovenija je reformo pokojninskega sistema uspešno izvedla prav zaradi dovolj visokih davčnih olajšav, ki spodbudno vplivajo na varčevanje v pokojninskem sistemu, kar potrjuje tudi število zavarovancev, ki vztrajno narašča. Z davčnimi olajšavami, ki jih koristijo delodajalci in zaposleni, se je drugi pokojninski steber zelo dobro razvil, v letošnjem letu pa se je še dodatno okrepil na račun pokojninskega zavarovanja javnih uslužbencev. Tudi zavarovanje v okviru tretjega stebra se povečuje, predvsem po zaslugi precejšnjih donosov, ki jih nudijo različne oblike zavarovanj. V prihodnosti se pripravlja sprememba zakona, v okviru katerega naj bi bila spremenjena davčna obravnava prostovoljnega individualnega zavarovanja.

Davčne ugodnosti so se v večini primerov izkazale za pomemben dejavnik, ki spodbuja dodatno varčevanje za starost. Kljub temu pa se mnogo ljudi še vedno zelo težko odloči za

dodatno varčevanje, ker menijo, da s tem ne bodo ničesar pridobili. Prav pri tem pa je vloga države, da še bolj jasno razloži namen in prednosti, ki jih posameznik pridobi z zavarovanjem.

LITERATURA

1. Antolin Pablo, De Serres Alain, De la Maisouneuve Christine: Long term budget implications of tax-favoured retirement plans. Economic department working paper No. 393. OECD, 2004.
[URL:[http://www.oalis.oecd.org/olis/2004doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/c38cb6aaaa838488c1256ebc00393cf0/\\$FILE/JT00166672.PDF](http://www.oalis.oecd.org/olis/2004doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/c38cb6aaaa838488c1256ebc00393cf0/$FILE/JT00166672.PDF)], 24. 6. 2004.
2. Banks James, Emmerson Carl: Public and private pension spending: principles, practise and need for reform. London : Institut for Fiscal Studies, 2000, 21, str. 1-63.
3. Bešter Helena: Pokojninski sistemi v svetu in pri nas. Magistrsko delo. Ljubljana: Center Marketing International, 1996. 176 str.
4. Blake David: The United Kingdom pension system: Key issues. Pension Institute, 2003
[URL: <http://www.lse.ac.uk/ubs/pdf/dp11.pdf>]. 28. 6. 2004.
5. Blundell Richard, Emmerson Carl: Fiscal effects of reforming the UK state pension system. London: Institute for Fiscal Studies, 2003.
[URL: www.ifs.org.uk/workingpapers/wp0313.pdf], 19. 4. 2004.
6. Booth Philip, Cooper Deborah: The tax treatment of UK Defined Contribution pension schemes. London : Institute for Fiscal Studies, 2002, 23, str. 77-104.
7. Börsch-Supan Axel, Lührmann Melanie: Retirement benefit anf pension taxation principles. CERP, 2001.
[URL: http://cerp.unito.it/english/Agenda/Paper_2001/Borsch.pdf], 21. 5. 2004.
8. Börsch-Supan Axel: Mind The Gap: The efectiveness of incentives to boost retirement saving in Europe. Mannheim: Mannheim Research Institute for the Economics of Ageing, 2004.
[URL: http://www.mea.uni-mannheim.de/mea_neu/pages/files/nopage_pubs/6poj4gjd7l4etqrw_dp52.pdf], 5. 8. 2004.
9. Börsch-Supan Axel, Wilke Christina Benita: The German public pension system: How it was, how it will be. Mannheim : Mannheim Research Institute for the Economics of Ageing, 2003. 56 str.
10. Čeh Silva: Drugi steber se utrjuje. Delo, Ljubljana, 29. julij 2004, str. 13.

11. Dilnot Andrew: Taxation and private pensions: costs and consequences. Zbornik Private pensions and public policy. Paris : OECD, 1992, str. 65-78.
12. Emmerson Carl, Johnson Paul: Pension provision in the United Kingdom. Disney Richard, Johnson Paul, ed., Pension systems and retirement incomes across OECD Countries. Northampton : Edward Elgar Publishing, 2001, str. 296-333.
13. Emmerson Carl, Tanner Sarah: A note on the tax treatment of private pensions and Individual savings accounts. London : Institute for Fiscal Studies, 2000, 21, str. 65-74.
14. Franco Daniel: The taxation of funded pension schemes and budgetary policy. Economic Papers. Bruselj : European Commission, 1996, 117, 30 str.
15. Jousten Alain: Pension provision in the United States. Disney Richard, Johnson Paul, ed., Pension systems and retirement incomes across OECD countries. Northampton : Edward Elgar Publishing, 2001, str. 334-363.
16. Kalčič Miran: Novosti pri prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju. Novela zakona o PZ. Denar, Ljubljana, 12(2002), 2, str. 13-17.
17. Keenay Gordon, Whitehouse Edward: Financial resources and retirement in nine OECD countries: The role of the tax system. OECD, 2003a.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/10/7/2789951.pdf>], 19. 4. 2004.
18. Kocbek Darja: Drugi steber še ne prinese nadstandarda. Delo, Ljubljana, 28. oktober 2003, str. 4.
19. Normann Goran, Mitchell Daniel: Pension reform in Sweden: Lessons for American Policymakers. The heritage, 2000.
[URL: <http://www.heritage.org/Research/SocialSecurity/bg1381.cfm>], 25. 2. 2004.
20. Patel Chinu: Taxation of occupational pensions in the EU countries. European Actuarial Consultative Group, 2004.
[URL: http://www.gcactuaries.org/documents/tax_survey_04.pdf], 8. 8. 2004.
21. Prezelj Tamara: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje – davčni vidik. Denar, Ljubljana, 10(2000), 5, str. 14-15.
22. Prijatelj Janez: Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000. Ljubljana : Center Marketing International, 2000. 750 str.

23. Seir Andrea: Occupational pensions after the German pension reform of 2001: An Institutional Approach, 2003.
[URL: <http://www.fwi.uni-essen.de/dt/fiwiss/forschung/dats/occupationalpensions.pdf>], 25. 5. 2004.
24. Skipper D. Harold Jr.: The taxation of life insurance policies in OECD countries: Implications for tax policy and planning. OECD, 2001.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/47/33/1815326.pdf>], 15. 2. 2004.
25. Stanovnik Tine: Javne finance. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 237 str.
26. Wadensjö Edward, Palmer Edward: Public pension reform and contractual agreements in Sweden – From Defined Benefit to Defined Contribution.
[URL: <http://www.sync-relations.at/2003/downloads/Eskil%20Wadensj%F6/Artikel/WADENS~1.DOC>], 12. 6. 2004.
27. Whitehouse Edward: The tax treatment of funded pensions.OECD, 1999.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/17/46/2391559.pdf>], 10. 1. 2004.
28. Wielke Christina Benita: The 'Riester-Reform': An overview. University of Mannheim, 2003.
[URL: http://www.mea.uni-mannheim.de/mea_neu/pages/files/topics/Riester_englisch_cbw.pdf], 25. 5. 2004.
29. Willmore Larry: Three pillars of pensions? A Proposal to End Mandatory Contributions. United Nations, 2000.
[URL: <http://www.un.org/esa/esa00dp13.pdf>], 19. 4. 2000.
30. Willborn L. Steven: Retirement pensions: National Schemes, Social Insurance and Private Funds,U.S.A.
[URL:<http://www.dirittodellavoro.it/public/current/miscellanea/atti/israele/0005-u~1.pdf>], 28 6. 2004.

VIRI

1. Association of British Insurers : European pension reform and private pensions. An analysis of the EU's six largest countries, 2004.
[URL: http://www.abi.org.uk/Display/File/364/European_Pension_Reform_and_Private_Pensions.pdf], 25. 5. 2004.

2. The elimination of tax obstacles to the cross-border provision of occupational pensions. Commission of the European Communities, 2001.
[URL: http://www.ceps.be/files/TF/com2001_0214en01.pdf], 19. 4. 2001.
3. Comparative tables on private pension systems. OECD, 2001.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/32/2401175.pdf>], 25. 5. 2004.
4. Davčne olajšave. [URL: http://www.prva.net/zakaj_pz-razlikestebri.asp], 3. 6. 2004.
5. Essential Pensions. [URL: <http://www.essentialpensions.co.uk/penguide/phome.asp>]
8. 8. 2004.
6. Fact Book 2003: Regulation and taxation of mutual funds, Chapter 2, 2003.
[URL: http://www.ici.org/pdf/03fb_ch2.pdf], 25. 5. 2004.
7. Franklin Templeton Investments: Tax-Smart investing for your retirement.
[URL: http://www.franklintempleton.com/retail/jsp_cm/retirement/ret_plan/beginning/tax_smart.jsp], 12. 6. 2004.
8. MsMoney. [URL: http://www.msmoney.com/mm/planning/retirement/retirement_tradira_vs_roth.htm], 8. 8. 2004.
9. National strategy report on the future of pension systems.
[URL: http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/pensions/sv_pensionreport_en.pdf], 8. 8. 2004.
10. Private Pensions: Selected country profiles. Working party on private Pensions Secretariat. OECD, 2001.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/11/1816157.pdf>], 15. 2. 2004.
11. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Gradivo za seminar. Ljubljana: Ministrstvo za finance, 2001.
12. Prva pokojninska družba. Razlike med posameznimi stebri.
[URL: http://www.prva.net/zakaj_pz-razlikestebri.asp], 3. 6. 2004.
13. Report on Swedish pensions. OECD, 2001.
[URL: <http://www.inprs.org/data/countries/reports/swedencountryreport.pdf>], 25. 2. 2004.
14. Statutory and collective insurance scheme on Swedish Labour Market. Confederation of swedish enterprise, 2003.

- [URL: http://www.svensktnaringsliv.se/finfo/filer/SweLabour_1_40.pdf], 12. 6. 2004.
15. Taxonomy for pension entities and pension glossary. Seminar on private pensions. OECD, 2003.
[URL: <http://www.inprs.org/data/conferences/files/CroatiaRDN12B.pdf>], 25. 2. 2004.
16. The Swedish pension system annual report 2002. Stockholm : National Social Insurance Board, 2002. 65 str.
17. The swedish national pension system 2003. Stockholm : National Social Insurance Board, 2003. 29 str.
18. Trustar retirement services. Personal savings options.
[URL: http://www.trustar-rs.com/planning/ira_comparison.htm], 25. 5. 2004.
19. Trustar retirement services. Employer-Sponsored Savings Options.
[URL: http://www.trustar-rs.com/planning/employer_comparison.htm], 25. 5. 2004.
20. Zakon o dohodnini - ZDoh (Uradni list RS, št. 71/93, 2/94, 1/95, 2/95, 7/95, 11/96, 14/96, 18/96, 44/96, 68/96, 10/97, 82/97, 87/97, 13/98, 1/99, 11/99, 36/99)
21. Zakon o dohodnini - ZDoh-1 (Uradni list RS, št. 54/04).

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

OASDI (*Old-age, Survivors and Disability insurance*) - javni pokojninski in invalidski sistem socialnega zavarovanja v ZDA.

benefits - pokojninske pravice (pokojnina)

BSP (*Basic state pension*) - Osnovna državna pokojnina v Veliki Britaniji

comprehensive income tax - davek na dohodek

contracting-out - možnost, ki jo ponuja pokojninski načrt, da posameznik izstopi iz enega načrta in se vključi v drug načrt

deduction - odbitek pred obdavčljivo osnovo

defined-benefit schemes - pokojninski načrt z vnaprej določenimi pokojninami

defined-contribution schemes - pokojninski načrt z vnaprej določenimi prispevki

dependency ratio - razmerje odvisnosti: razmerje med zaposlenimi in upokojenci

ERISA (*Employment Retirement Income Security Act*) - je temeljni zakon sprejet leta 1974, ki nazira izvajanje privatnih pokojninskih načrtov - skladov.

exemption - izvzetje (neobdavčitev)

expenditure tax - neposredni davek na potrošnjo

final-salary schemes - višina pokojnine je določena v razmerju do plače ob upokojitvi ali v letih pred upokojitvijo

flat-rate- enotna pokojnina, enotna prispevna stopnja

fund income- prihodki sklada

IRA (*Individual retirement account*) - osebni pokojninski račun, ki ga lahko ustanovi sam delavec, ki pa je že vključen v delodajalčevem pokojninskem načrtu.

lump-sum - enkratni znesek sredstev izplačan ob upokojitvi člana pokojninskega načrta

means-tested - preverjanje socialnega stanja

NIC (*National income contribution*) - prispevki v Nacionalni pokojninski sklad, ki so pogoj za pridobitev državne pokojnine v Veliki Britaniji

occupational pension scheme - poklicni pokojninski načrt

passivity ratio - pasivno razmerje: razmerje med št. let zaposlitve in predvidenim št. let v pokoju

PAYG (*Pay as you go*) - sistem sprotnega prispevnega kritja

pension fund - pokojninski sklad

personal pension schemes- osebne pokojninski načrti

replacement ratio - nadomestitvena stopnja, predstavlja razmerje med neto pokojnino in neto plačo pred upokojitvijo

S2P (*State second pension*) - dodatno državno pokojninsko zavarovanje v Veliki Britaniji, ki je nadomestilo SERPS.

SERPS (*State Earnings-related pension scheme*) - dodatno državno pokojninsko zavarovanje.

tax allowance - odbitek pred obdavčljivo osnovo

tax credit - znižanje davka (pri tej obliki davčne olajšave se zniža znesek že izračunanega davka)

tax expenditure - davčni izdatki (znesek izpada davčnih prihodkov države zaradi dodeljene davčne olajšave)

tax relief - davčna olajšava